

ము క్త ధార 1 DEC 1923

శ్రీ రవీంద్ర నాథ తాకూరు

విరచితము.

అనువాదకుడు

కొప్పర్తి నారాయణమూరి

వి. వి. ఎల్. టీ. సాహితీ సమితి సభ్యుడు

పినాటి నీమద్రణాలయము

అనంతపురము.

వెల పండ్రెండణాలు.

సాహితీ సమితి వారి ప్రచురణములు.

—:0:—

గీత మాలిక.

నోరి నరసింహశాస్త్రి (బి. ఏ.) రచించినది.

ఈ పద్య కావ్య సుపుటమందు 33 ఖండ కావ్యము లున్నవి. ఇయ్యవిఛంఢో వైచిత్ర్యముతోను, కల్ప నా కాశలముతోడను, శృంగార పీఠ కరుణామృత భయానక రసములతోడను విరాజిల్లు చుండును.

వెల రూపాయి.

కుసుమాంజలి.

కొమాండూరి కృష్ణమాచార్య ప్రణీతము.

ఈ పుస్తకమునందు మశోహరములైన ౧౦ ఖండ కావ్యము లున్నవి. ప్రాచీనాంధ్ర మహా కవుల రీతికి దగ్గిపోవని రీతితోడను వివిధ కల్పనలతోడను, ప్రసన్న గంభీరమై యీ కావ్య సుపుట మొప్పురు చుండును.

వెల ౦-౧-౧-౨

సంధ్యారాగము.

కె. వెంకట సుబ్బయ్య.

మృదు మధుర శైలిని రసోద్ధారములగు ౮ ఖండ కావ్యము లీ పుస్తకమునందు గలవు. ముక్తకంఠముగా నెల్లరు పొగడినది.

వెల ౦-౧-౦

కవి సార్వభౌమ యగు వంగ భాషయందు పెనుట్ట

ను దన మాతృభాష యగు వంగ భాషయందు పెనుట్ట
మొనట రచించెను. అతనిచే స్వయముగా నాంగ్లేయ
మున కవిత్వరింపబడిన. యేతన్నాటకము 1922 ఎ సం
వత్సరమున మెయి నెలలో వెలువడిన 'మోడర్న్ రి
వ్యూ' సంచికలో బ్రచురింప బడుట చూచి దానిం
జగివి యందలి రస పోషణమునకును, పాత్ర చిత్తము
నకును, భావ గాంభీర్యమునకును, తత్త్వ బోధమునకును,
మిక్కిలి యానందించి, యిట్టి గ్రంథ గ్రాజము పెనుగిం
పబడిన నెంతో బాగుండుననితలచి, వెంటనే నే నా
గ్రంథము నాంగ్లే కరించుట కనుమతి మొసంగి గవి
సార్వభౌమని పేరును నాతనికి జూబు వ్రాసితిని. ఉదా
ర స్వభావుడగు కమ్యూనిస్టులను వెంటనే నా కనుమ
తి సనుగ్రహించి నందుల కాలనికి నా కృతజ్ఞతా పూ
ర్వక వందనముల నర్పించు చున్నాను.

దీని నాంగ్లేకరించుటలో నాంగ్లేయ గ్రంథము
నే ముఖ్యముగా ననుసరించివను, ఇందలి పాటలను వ్రా
యు నప్పుడును, అక్కడక్కడ సందేహములు గలిగిన
ప్పుడును భావవైశద్యము కొలుకును వంగ మాతృక పా
హాయమును బొందితిని. మరీ మూల్యోకరణ వెట్టున్న
ను, అందలి భావ వెట్టువును వస్తువు క్రేష్టు మొద

గుటచే నీ గంధ మాంధ్రుల, యాదరమునకుఁ గాత్రము
గుసని నమ్ము చున్నాను.

ప్రమాద వశమునను, అజ్ఞాన వశమునను ఇందు
దోషములు బడియుండ వచ్చును. సహృదయులగు పా
ఠక మహాశయులు వాని నెఱిగించిన ద్వితీయ ముద్రా
మున సవరింతును.

దీని నాంధ్రీకరించుటలో నుచిత రీతులు చూపిరి
దోషములు సవరించి, నా యీ స కల్పమును నెరవే
ర్చుటలో నాతోఁబాటు శ్రమపడిన మదీయ మిత్రులగు
శ్రీ చింతా దీప్తితులు గారును, శ్రీ రూపనగుడి నారా
యణరావు గారును మిక్కిలి ప్రశంస నీయులు. అందు
లో మొదటి వా రీ పోల్తమున కుచ్చితమైన యుపోద్ఘాత
ము వ్రాసి నాకృతజ్ఞులకుఁ బోతులైరి.

బళ్ళారి. { కె. హెచ్. వి. యస్. నారాయణ.
28—౪—23 } అను వాగకుడు.

గ్రంథకర్త శాసిత సూచిక.

ముక్తధారా నామాంకిత మినాటకము. ముక్తధార యన స్వేచ్ఛగా ప్రవహించు యుగము. ఈ నాటకము గూఢార్థ పత్ర వాదక మనియు, మానవ జీవితమున స్వేచ్ఛయను పన మూల యభిప్రాయ సూచక మో యంతయు నిది శైలియ జేయు ననియు ఏలెన్నామము వలన పాఠకులకుఁ దోచు వచ్చును. యుక్తియు పారప్రవాహము నెఱ్ఱించు చున్నదను విషయమూ యభిప్రాయమును ధృవపరుచు చున్నది.

ఈ నాటక రచనమగుచు గూఢార్థమున కవకాశమున్నది. మాట వాస్తవిక. అట్లుండదుట వలన తిప్పిలేదు. కాని మనశ్శక్తియు సంనోక సిద్ధాంతమునకు నిదర్శనముగ దీని నెంచుట పాఠకులను నేను కోరుచున్నాను.

ఈ నాటకమందు వచ్చు ప్రధాన పాత్రలలో నొకరగు అభిజిత్తు తాను ముక్తధార వద్ద దొంగిన శిశువను సంగతిని తెలిసి కో నెను. ఇట్లుండ ను తా నెన్నడు తలంపని యీ విషయము ఆతని ప్రావయమునకుల వర పరచెను. ఆతని జీవితమునకును వాఁడపాత్రమునకును అధ్యాత్మిక సంబంధ మున్నట్లును. ఆతఁడు జన్మించి నపుడు సందేశ పూర్వకముగ నాతని నాహ్వానించిన ప్రధాన కంఠధ్వని వాని బే యనియు, ఆతడు నెఱ్ఱెను. తక్షణము నుండియు అభివృద్ధి నాశించు మానవున త

త్సూచకములగు పథముల రచించుటయును సందేశ ని
 ర్వహణ మాతని జీవితోద్దేశ మయినది. ఇప్పుడే గూ
 ణ్ణాని శిరో యగు విభూతి తన యంత్రముతో ముక్తధా
 రా ప్రవాహము నడ్డగించిన హర్త ఆతని వీనుల బడెను.
 తన్ను ధిక్కరించుటగా నాతడక్కార్యము నెంచు కొనె
 ను. తన యంతర్జీవితము జారిధారా ప్రసారరూపమునె
 దాల్చి నట్లాతడెంచెను. ఉత్తరకూటాధీశుడు ఈయం
 త్రో సహాయమున తన రాజకీయాశయమును నెరవేర్చు
 టకు పూనుకొనె నన్న కారణముచే రాజవాసమును
 అందు తనకున్న బాధ్యతను ఆతడుఁ గుర్తింప లేదు. ఆ
 స్థానిముక్తి కవినిరోధము కల్పించునని ఆతని దృఢమైన
 నెర్చుకము. అంతరాత్మకు అహితమైన కార్యముల తన్ను
 జొనుపుచు తన యాత్మయుక్కు స్వేచ్ఛనడ్డెడు యంత్ర
 మునుగా వానిని భావించెను. రాజవాసము నతడు ని
 రాకరించెను. బంధిపఁబడిన జలములకును తన జీవిత
 మునకును ఒకేమాటు స్వేచ్ఛను కలుగ జేయుటకై వె
 డలి వచ్చెను. ఉత్కృష్టులుగు ఆత్మ పరిత్యాగమును జే
 సి యాతడు తన మనో భీష్టమును నెఱవేర్చు కొ
 నెను..

Foreword.

73

It gives me the greatest pleasure to write this brief foreword to this excellent Telugu translation of a great play by Dr. Rabindra Nath Tagore. I regard the invitation by the author to me to write it, as a command from the presiding genius of the New Literature of India. I have been long yearning for that happy day when a new self-awareness, a new self-reverence, and a new self-realisation will surge through the country from end to end, like the puissant and persuasive energy of the spring waking the world to warmth and fragrance and to glory of blossom and abundance of fruit. I have always felt that our spirit must be free from fetters before the shackles will fall off from our hands and feet. When Vasudeva was in prison, the handcuffs were on and the prison-gate was closed bolted and locked. But when Sree Krishna was born, the handcuffs fell off and the doors of the prison-gate flew open and even the swollen river parted its waters to make a way for God. It is only the liberation of the soul by the grace of God that can bring all other forms of liberation. That is why India must come into her own in the realm of the ideal

before she can come into her own in the realm of the real Art is her looking-glass just as religion is her elixir of life. Let her drink this elixir of life and become young and radiant again, and let her look at her divine loveliness in the mirror of art. Who will then deny such a queen the throne which is her birthright?

I have known my friend Mr. Satyanarayana, for some years and know him as one who is Indian to the core while being Andhra to his finger-tips. Unless each of us learns to be an incarnation of the whole, and then yearns and tries to purify and ennoble our particular fragment of Indian soil and Indian society, India will be the arena of dissensions and not the home of love and the temple of holiness. I am glad that he has gone for inspiration (for every loving translation is really a translation from a lower to a higher plane of thought and emotion) to the Poet Laureate of Asia, the poet-saint who is Indian to core, Bengali to his finger-tips and universal in his love and in his appeal.

What a blessed name is Muktā-Dhara, The Liberated Current! It is itself expressive of the new renaissance in India, symbolic of the new life now coursing through India's frame and soul.

The liberation of the life-giving waters has always haunted the heart of India from the Vedic times. The story of Indra & Vritra in the Rig-Veda is the ancient parallel of Tagore's modern drama of Muktha-Dhara. What glorious poetry and prophecy cling round the Vedic story! What glorious poetry and prophecy cling round Tagore's play!

I should not try to interpose my interpretation of the play and its glorious message between the reader's heart and the author's work. But I am unable to resist the temptation altogether, though I shall curb it. The message of the play is the ancient yet eternal message of the Istavasya Upanishad (of which Tagore is so fond as readers of Personality know well): Tina Tyaktina Bhunjeethah (Enjoy through renunciation) Man must rise above himself to realise and attain the divine in himself. He must transmute the lead of desire into the gold of love by the alchemic touch of renunciation. The self-sacrifice of the leaders for the sake of the ideal results in a newer and higher idealism and a newer & higher realisation by the people. The machine of Bibhuti's make in Uttarakut stands not merely for the bloated and murderous

industrialism and nationalism and militarism of today, but also for everything that is Tamasic, that is Asuric, that is opposed to the laws of God. Tagore hits with his shafts of scornful ridicule that selfishness which is not satisfied with poisoning the minds and the hearts of the citizens with egoisms & callous hatreds, but seeks to turn education into a means of poisoning the minds of the young who are to be the citizens of to-morrow. Tagore has sought in his play to expose the hollowness of the Nietzschean theory of the superman and the supnation and the superstate. All through his life Tagore has sought, like the Crown Prince Abhijit in the play, to open out paths for the adventurous spirit of man, and to free the imprisoned current of the spiritual energies of man.

The central lesson of the great drama is what has been well stated by Tagore in his *Sadhana*; „ O, Worker of the Universe! We would pray to thee to let the irresistible current of thy universal energy come like the impetuous south-wind of spring, let it come over the vast field of the life of man, let it bring the scent of many flowers, the murmurings of many

woodlands, let it make sweat and vocal the lifelessness of our dried up sole life. Let us our newly awakened powers cry out for unlimited fulfilment in leaf and flower and fruit. Man's abiding happiness is not in getting anything but in giving himself up to what is greater than himself, to ideas which are larger than his individual life, the idea of his country, of humanity, of God."

I Must stop here though unwillingly. Mr. Satyanarayana's translation is equally fine and faithful, and wherever a translation is fired by the spirit of the original and is by a deft craftsman it rises to the dignity of a creative work of art. I wish the author every success, and what is more than success, that passion of delight which the creation of ideal beauty brings and which finds its fulfilment not in mere fame which is but a fancied life in others, fleeting breath, but in yet ampler and more glorious creation.

I cannot conclude this all-too-brief foreword than by quoting the beautiful and haunting and passionate song sung again and again throughout the play to Lord Bhairava who is the Divine Realiser of Bliss in Renuncia-

tion and who gives unto all His devotees the power of Renunciation and the realisation of Bliss:

Jaya Bhairava, Jaya Shankara,
Jaya, Jaya, Jaya, Pralayankara,
Shankara, Shankara!

Jaya Samsaya Bhedna,
Jaya Bandhana Chedna,
Jaya Sankata Samhara.
Shankara, Shankara!

Negapatm	}	(Sd) K. S. Ramaswami Sastri, Sub Judge; (Negapatam)
13-9-23		

ఉపోద్ఘాతము.

రచించిన నాథుడు నూతనముగ రచించిన నాటకము స్వచ్ఛ
భావము. ఈకవీంద్రుడు రచించిన యితర నాటకము లందును కావ్య
ములందును వలెనెయిందును కొంతమరకంతగాను స్ఫురించుచున్నది.
మానవుని స్వేచ్ఛకు నిరంధము గల్పించుచున్న యంత్ర చిహ్నిత మ
గు కృత్రిమ నాగరికత కాశ్వతయుగాదు.

మానవుల యొడ సాభాత్రము వహించుటయే నిజముగు దేశ
భక్తి. సహజముగు స్వేచ్ఛకునిరంధము కల్గినపుడు మానవసాభాత్రము
గలిగిరించిన మానవుల డానిరంధము దొలగించుటకు తన్నయిననిచ్చు
దు.

రచించుడు బంగ దేశమున జన్మించిన యహోబి.దేశ భక్తుడు.
అతడు మండల ననా భారణ ప్రతిభాశాలి యని మన్ననలబడినమాన్య
భక్తి. శ్రీమంతలు యింటఁబుట్టి మనస్సు యని కొనియాడబడిన దే
ద్రావీడనాథుని సీయ తనయందై పిన్నటి నాటనుండియు వాచీకపా
ని గాక్ష పీక్షణ లందుచు నామె కుమనస్సుల మెల్లఁగచు, కన్నదేశ
మునకుఁగై గడచిన దేశభక్తుడు.

ప్రాగ్జన్మించితివిజ్ఞాన మీశని యందు మూర్తభవించినది.
అతని వంశము విద్యల వంశము. సంగీతము, సాహిత్యము, చిత్రక
ళలు వీరియింట నెల్ల వేశలకొలుపు వీరి యుండును.

ఇట్టి వంశమున జన్మించిన యీశునుడు కవితాసామ్రాజ్య పట్ట
భద్రుడై లోకము వారించుటకుఁ దన స దేశము నందఁ జేయుచున్నా

దేవతల కవిత్వము నొకటిగానియు, తన విజ్ఞాన కోణముల నన్ని
విధములను బ్రసరి పఠేయము రచించుచుండెడిమొలంగి చున్నాడు.

ఈతని కవిత్వ మోష్ఠ్యర రహస్య బోధకము; భక్తి పూరితము.
మనపాటి భిత్వములని పాఠము పాటలకును ఈతని పద్యములకును
ఒక్కొక్క పాఠిక కలదు. కాని రచించిన పద్యము లంగువలె నీతిగా
క్రీడము లందుకవిత్వ వైభవము లేదు.

రచించుచు కవి, నాటకకర్త, కథనకుడు, విమర్శకుడు,
జ్ఞాని, తత్వోపదేశి.

ఈతని కవిత్వము మృదువైన లలితము, భావగర్భితము, భక్తి
రసపూరితము; జనల తాపమును మాన్ప గల్గినది, ఉత్సాహమును బు
రిగొల్పగల్గినది. ఆశ లంఘింపజేయునది.

ఈతని కథ లాదర్శ ప్రాయములు. భగవంతుడ హనుల కష్టము
ఖములను బ్రతి బిందించును. మానవ హృదయములను విప్పిచూపును.

ఈతనిబోధనలు నీరుత్సాహ వంతుల కాశల బుట్టిలమున,
నూతన సృజేయల జూపును. అవామృతసగోచరు మగ్గ డిం చుచు
నొక్కమారు సగుణుని యాదుచు వేరొక్కమాటు, భగవంతు
డు భర్తగాను, భక్తుడుభావ్యగాను, భగవంతుడు ప్రకృతిగాను
భక్తుడు ప్రకృతి సౌందర్యమునకు బొరవక్యము జేందుకవిగాను. చి
త్రించుచు నింకొకమాటు ఈతడు గీతములను బాఠించుచును. ఉపనీష
తుల సార మీ కవి ప్రాతల సత్తాభవింప వచ్చును.

క్రమంబు ముందల పేరన్నిక గన్న కవివరంసున కిచ్చు నోరి
 తోచునోచక మీ కవి బొందినపుడే యీతని కీర్తిలలిక దేశదేశము
 ల వ్యాపించినది. లోకమున కీత. దన్వించిన వోరి పార్త ము గీతాంజలి.
 గీతముల మూలముగ భగవంతున కీ కవి యాంజలి నొసంగినాడు. దీనిని
 తోలుత వంగభాషను రచించి పిమ్మట నాంగ్లభాషను కవియే మూ
 ర్చి లోకమున కర్పించెను. అందరి కవితా రసముగ్రోలి లోకము వ్యా
 మోహ మందినది. దేశభక్తుడు. మూర్ఖభాషా పోషకుడు, నగు
 నీ కవి కన గ్రంథముల నన్నింటిక జూలుతొల్ల వంగభాషయందే
 రచియించి తర్వాత నొక్కొక్కటి లోకోపకారార్థమై యిం
 న్నేషు భాషాద్యారమున లోకమున కొసంగు చుండె. ఈతని
 గ్రంథములు పలు భాషలఁ జేరినవి. అట్లే తెనుగు భాషను గూ
 డ చేరినవి. గీతాంజలి యను వద్యములు; చిత్ర అచలాక్షరణీ
 ము అను రూపకములు, వినోదిని కాజ్ఞాపియను నవలలు; మున్నగున
 చాళిదేశంబున బడినవి. రవీంద్రుని కథలు కొన్నియు, వంద్ర
 వంశవాండీ కికు గీతములు కొన్నియును, కొన్ని వ్యాసములును తెనుగు
 దుస్తులను దాల్చినవి. ఆంధ్ర, కృష్ణ, సాహితీ పత్రికా పాఠశాల ర
 వీంద్రుని పరిచయ ముండినవారే. ప్రస్తుతము దేశ భాషలం దున్నతస్థా
 నమును వహించి వంగభాష తెనుగు వారి నాకర్షించినది. తత్కారణ
 మున పలువు రాంధ్రులుకను గ్రంథములకు వంగ భాషకుఁ జేరెను
 లోనికి మార్పుచున్నారు. ఆంధ్ర కవిత్వము నేడు రవీంద్రుని శోరణి
 నంటి పోవుట కుభ ముచకమే.

భాషాభి మానులనే తెనుగు వారి కర్పితపండిత కవి పార్వభౌముని గీ
 తములను నాటకములను కథలను వ్యాపాదులును తెనుగువారు తని
 ది తీర ననుభవించి కృతార్థులగుదురు గాక. పరిదేశములందున్న యు
 త్సాహము కవీంద్రుని పుస్తకముల జనువుటలఁ జేయవలె వారికి

కుండుటకుఁ గారణ మేమో? తెనుగుదేశమునందు జనసామాన్యమింకను రివీల్డుని యాత్మవ్యక్తమును గ్రహింపక పోయినను అంగ విద్యా ధికుల మాత్ర మేదీ గుర్తలుంగుట ప్రశంసా పాత్రము.

రవీంద్రుడనేక నాటకరాజముల విరిచించెను. ముక్తధార యిందొక్కటి. జనసామాన్యమునకు సైతమందివచ్చునని కొందరువార్య వహరి కాలద్రమునకు గూర్చిరి కొన్ని నాటకములను, 'ముక్తధార' గ్రాంధి కాలద్రమున నొప్పుచున్నది.

రివీల్డుని నాటకమును నేడు మనము తెనుగు భాషలో నా య నాటకములలోలి యుండవు. ఇందు భావము ప్రధానము. అంతే రార్థముండును. పాతకుల కన్నతా దర్శములఁ బ్ర దర్శించు చుండు ను. సభ్యులకు నవ్య పుట్టింప తలయుననియు, సభ్యుల మెప్పుఁ బడ య తలయుననియు, పద్యములను పాటలను వీలు దప్పిన సంభాషణ ములను గల్గ నాటకము లెక్కడ? జౌచిత్య ప్రధానములగు రవీం ద్ర నాథుని రూపకము లెక్కడ? కాలిదాసుని నాటకమును ప్రద ర్శించినఁ గాంప వచ్చు వారు లెక్కువ. నీతి బాహ్యములగు నాటక ముల చూడ నరుదెంచు వారు లెండోప లెండము. నాటక రంగము సంగీత సభగా మార్చిన ప్రేక్షకుల కానందము. కథా సందర్భ మె ట్లున్నను నరియే. ఇట్టిసిరి మారకున్న తెలుగు వారి యభిరుచులు పొడగు ను.

జన సామాన్యమున కిష్ట మున్నను లేకున్నను, నాటక సంఘము ల వారుత్సుష్ట నాటకములనే ప్ర దర్శింప వలెను. అట్లుచేయుచు రాఁగా రాఁగాప్రజలెట్టి నాటకములు మంచివి, ఎట్టివి నెత్తకలి గ్రహింపఁ గలుదురు.

రవీంద్ర నాథుని నాటకములను బాహుటముగా తెలుగువారు

త్రవస్థించుచు ప్రేక్షకుల కుత్సిత నాటకములపైఘటిలచే గల్గెను
గాక. కాలివాసా ద్యుత్తమ కవుల నాటక మార్గముల పునరుద్ధరిం
చెను రవీంద్రుడు. ప్రాచీన మార్గములందు గొప్ప మార్పుల గల్పింప
లేడు.

రవీంద్ర నాథుని రూపక ప్రదర్శనమునకు 'సీత' లభ్యమైను.
'మృతాంశు' నాటక మంతయు కైరవాలయ ప్రాంతము నందే కొన
సాగినది.

రంగు గుడ్డలతోఁ బ్రేక్షకుల నలరింపఁ జూచుట కంటే భా
వాన్వేషముచేఁ బ్రేక్షకుల మనముల నుద్ధరింప నెంచుట యొప్పుగదా!

ప్రాచీన నాటకములు ప్రదర్శించుటకు విలువ యైన పాక అన
వసరము. ధనికులును బీదవారును యెల్లరును ఆనందింప
దగినట్లు వికాల మగు బయళ్ళు బ్రదర్శింపఁ దగు. అట్లు పూర్వము ప్ర
దర్శించు వాగు కూడ. 'సీతులు' తీగ బొమ్మలు, రక రక ఆసనములు
— ఇట్టి తరు నిరుప యోగము. నేటి నాటకములను ధనికులు మా
త్రమే యానందింతురు. ప్రాచీన కాలమున నాటకముల నడదరు నా
నందించుచుండిరి. నేడు నాటక కాలలు కొంత తరక్కు రోగముల
గలిగించు చున్నవి. పూర్వ మిట్టి చిక్కులు లేవు.

నాటకము సంఘమున కుపకారి గావలెనన్న నమ్మది జన సా
మాన్యమునకు కందుబాటులో నుండ వలెను. పూర్వముట్లుండే
నే డట్లు లేదు. తర్కారణముననే ప్రజల సుత్తమ మార్గములకుఁ దిప్పు
టకు నాటకము లోక సాధనముగ నుండుట ఏ మాటగ ప్రజలను డి
వైకమును వనూలు జేయు సాధనము లయినవి. వట్టి పై మెఱుంగుల
తో ప్రేక్షకుల కన్నులకును చెవులకును క్షణ భంగురముగు ఉత్సాహ
మునంగి హృదయము నెంత మాత్రము సమీపింప లేకున్న వీ నా
టకములు.

కవిని నాటకముల గూడ ప్రాచీన నాటకముల ఫిల్మలను
బయటపెట్టించును మొదటపాటు లండను ప్రదర్శించి నుద్దేశించి బడినట్లు
తోచుచున్నది. అందు వలననే ఈకవి నీనాటకము గురించి నియమము
లేక జేయలేదు. రంగముల మార్పు లేదు.

కొన్ని పాత్రములను నాటక రంగమున ప్రవేశ పెట్టి యుప
యోగించి జేసినంత మాత్రమున నాటక మనివేళు కొనిదు. కొందఱు
కవుల చేతులలో నాటక పాత్రలు వట్టి పాటలయి పోయిన
వి. అవి సజీవములు కావు. దేవతలు, ఉత్తము నాయకులు, ప్రాచీన
తజనము, ఒక్కరికిగల బ్రహ్మాండము. ప్రసంగాదులయం దొచ్చినవి
తక్కువ.

కవి నిర్మించు పాత్రలు రెండు విధములుగా నుండ వచ్చును.
బ్రహ్మ సృజించిన మానవులనే సజీవులుగా నుంచి తన నాటకముల
వారినిఁ జొప్పించి వారు జగన్నాటకమున నెట్లు మెలంగుదురో అ
ట్లే కవి నాటక మందు గూడ మెలంగునట్లు జేయుట. ఇందు ప్రకృతి
కవి యనుకరించును. జగమున మానవు లే యే సందర్భములం జే
యే విధములుగా మెలంగుదురో యెట్టి చిత్త పుత్తులఁజూపుదురో
కవి నీటిని యిందును మెలంగుదురు. కవి యిచ్చే బ్రహ్మసృష్టి నను
కరించు చున్నాడు. జగమున పెద్ద గ్రంథమును జాగరూకుడై పఠిం
చు తాను కొన్ని యొత్త మాంశములను నాటకము లందు జొనుపును.
వట్టి సందర్భములు చిత్రితము లగుట కర్హములొ ఎట్టివి కావో కవి
యే నిర్ణయించును. తాను చూచుచున్న లోకమును తన కృతులందు
ప్రతిబింబింపఁ జేయుట యతని యధి లాభ.

కందన రీతి పాత్రలు మానవా రీతిములు. ఆదర్శ ప్రాణము
లు. ప్రతిభా కాలియగు కవి లోకమున గాంచు మానవులందరి లో
కముల గుర్తొంటి వారెట్లున్న పరిపూర్ణ దశ నందుదురో అట్టి వారె

తన కృతులందు చిత్రించును. ఇట్లు శీతలము లగు పాత్రలను మానవుల సాధారణముగ లోకమున జూడము. చూడ కున్నను వారిని మెచ్చుకొని, వారి పరి నుండ గోరుదుము. శ్రీరామ హరిశ్చంద్రు లిట్టివారు. ఇట్టి వారి లోకానుభవము చూడ సాధారణ మానవుల యనుభవములకు భిన్నమై యుండును.

రవీంద్ర నాథుడు తన రూపకము లందు చిత్రించిన పాత్రలు గెండు విధములుగా నున్నవి. ముక్తాశారలో చిత్రింప బడిన అభిజిత్తు, ధనంజయుడు ఇట్టి వారు. ఇట్టిపాత్రలనే గాక సాధారణ మానవులను గూడ రవీంద్రుడు చిత్రించు చుండును. ముక్తాశారలో అంబ మార్త్యజీవు తెల్లడించును. ధనంజయుడు సందేహముల వేధ్య చిక్కుకొనియు, బడి పంతులు కడుపు కిక్కురిస్తే రాజ భక్తి కీర్తనలను బాటరకు బోధించుచు, సాధారణ మానవత్వమును తెల్లడించుచున్నారు. సామాన్య మానవులు నాటకమున పాత్ర లైనచో జన సామాన్య మా నాటకముల నానందించురు. మానవా తీతులను చూడ చిత్రించిన రవీంద్రుని నాటక రాజములు పండిత పాదుర హృదయములై యుండు ననుట నిర్వి వాదాశంకము.

రవీంద్రుడు చిత్రించిన పాత్రలు నాటకము లందెక్కువగా రాజులు, ధనవంతులు; సాధారణులు గూడ గలరు. రవీంద్రుడు తన కథలందు పీన జాతులపై నభిమానమును జూపును. ధనికులును బీద వారును గూడ రవీంద్రుని సృష్టిలో గలరు. వారి కష్టసుఖములులో పాలోపములు, తీవిత యాత్రలు వర్ణింప బడినవి.

ఈ నాటి కొన్ని తెనుగు నవలలందు తెనుగు ముత్తులను తెనుగు నాడుములను ధరించిన విజాతీయులు ఆంగ్లముల పరి మెలంగ నుంకించుచున్నారు. వేషమును మార్చినంత మాత్రమున హృదయము,

అచారములు మారవు. గజుక్ వారు పట్టబడి పోవుచున్నారు. సవన
నాలను రూపాయలుగను జాన్ స్మిత్తులను పీఠ సింహ ప్రతాప సిం
హులను గాను మార్చివంత మాత్రమున ఇంగ్లీషు గ్రంథము లాంధ్ర
గ్రంథము లగునా?

రవీంద్రుడు వృజించిన జారందరు భారతీయులే.

కావ్య నిర్మాణ మొక చిత్ర కళయని పండితుల యభిప్రాయము. కవన మల్లుట కవికి సహజము. అట్టి కవనమున నీతి యుండిన నుండును లేకున్న మానును. నీతి నుపదేశింప ఎఱును నూహతో కవి కావ్యములను వ్రాచురాదు. నీతికిని, చిత్రకళకును సంబంధము లేదు. కావ్యముకు కళాప్రాశస్త్య ముండున్న నీతివల్ల రాదు. అందరికీ నమయి యున్న సాందర్యము వల్లవచ్చును అనికొంద అందురు.

కావ్యముల యుద్దేశ్యము. కన్నులకును చెవులకును ఇంపు గలుగ జేయుటయే కాదు. మానవుల సుద్ధరించుట కూడ నై యున్నది. నీతిని బోధింపని కావ్యములు లేవి లేని పూవు లని కొంద అందురు.

రవీంద్రుని కావ్యము లందును నాటకము లందును ఉట్టిపడుచుండు కళా సాందర్యముతో గాటు హృదయమును శోధించు నీకు అందరములు కూడ మిళితము లై యున్నవి.

‘ముక్తధార’ యందలి కథ

బిల్లినువిశ్వ విద్యాలయమునందు పాఠ్యాయుజునున్న వారు ఈ రవీంద్రుని గ్రంథములను జర్కనుభాషకు మార్పుచున్న వారు నగు డాక్టరు పోర్ ముత్ వాన్ గ్లాసి నాప్ గారు ముక్తధారను గూర్చి వ్రాసిన యంశములు సమంతపముగా నుండుటచే వాని విందుభౌండు నివచు చున్నాడు. ఈ నాటకము పేరు ముక్తధార అనగా స్వేచ్ఛగా ప్రవహించు నీటిని. ఇదియొక గొప్ప జలపాతమునకు దెట్టి

గూఁడ్ల ప్రవోధకమును నాచును. నాటక ప్రదర్శన మంతయు నీని నాశ్రయించి యుండును. నాటకమున కాధార భూతము కథ యేమన.

“రణజిత్తు ఉత్తర కూటము నేలుచుండెను. విభూతి యు జాస్థాన శిల్పి. ఇతఁడయ్యెడు సంవత్సరములు కష్టపడి ముక్తధారా జలము నదికట్ట గల్గు నొక కట్ట నాతిడఁపఁజే నిర్మించినాఁడు. ముక్తధారా జలములు శివతారకు ప్రవహించుటకు పీఠలేకుండ శివతారా పురవాసులు ఉత్తర కూటాధిపతి పరిపాలనము నందుండిరి. తఱచు వారలు కట్టల పన్నును తరుగ బాలు చేయుచు నుండువారు.

ముక్తధారా జలముల కట్టి నేసినచో శివతారా పురవాసుల ను విధేయులనుగాఁ జేయఁ జచ్చునని రణజిత్తు ఉహ. జలముల నరికట్టిన యంత్రముల నిర్మాణము ముగిసినది. అందులకు ఉత్సవము జరుగ నున్నది. ముక్తధారికు సమీపమున భైరవాలయము గలదు. ఆ దినముననే ప్రారంభోత్సవము జరుగ నున్నది. భక్తులు భైరవ గీతములఁ బాడుచుండగా నాటక రంగమున పెక్కు పాత్రలు ప్రవేశించి, శిల్పి యగు విభూతిని గూర్చియు, అతని యంత్రమును గూర్చియు తదుత్తమ యభిప్రాయముల వెల్లిబుచ్చురు. కొందఁ జాతని గొప్ప మేధావి యని పొగడుచు యంత్రమును గూర్చి గీతములఁ పాడుదురు. కొందఁ జాతని తృణీకరించుచు అనకట్టను నిర్మించు తరి ప్రాణములఁ గోల్పోయిన అసంఖ్యాకులగు మానవుల గతికి వా పోవునరు. రాజాగారి యంట నాసము జేయు కొందరు నీరముల నాపిన శివతారా వాసు లమిత కష్టముల పాలొందురు. గాన రత్నయిత్రముల కొనసాగింప వలదని ఆ తనికి బోధింతురు. కాని మీర మాటలను లెక్క పెట్టువారు లేకరి. శివతార వాసులు పెక్కురు. విరాగియగు ధనంజయుని నాయకత్వమున రాజాను జూడ వత్తురు. పీఠి ప్రయత్నించులు గూడ నిష్ఫలమైనవి.

అభిజిత్తు యువరాజు. ఈతఁడే యుత్తర కూటాధికుని ప్రక్కలొ చిల్లమైనాఁడు. ఈ యువకుడు దూ దృష్టి గలవాఁడు. మానవ హీనుడు. ఉత్తర కూట రాష్ట్రము రాజకీయాధిక్యత నొందుటకై

శివతారా పురవాసుల నందర బలి పెట్టట చుకనుమను ను హి
యారనికే గిట్టుదు.

రణజను తన కుమారుడు యువరాజు అగు అభిజిత్తును శివతారా
రకు పంపెను. అతడచ్చట గాజ ప్రతినిధిగా నున్న దిమ్మలూరి తన
రాష్ట్రమువారి హితమునకు గాక శివతారా వాస్తవ్యుల హితము కొ
రకై పనిజేయు వాడు. ఇట్లు చేయుచు వాణిజ్యము బాగుగా జరు
గుటకై నందిలోయలో ఇదివరలో మూయుబడిన బాట నాశించు తె
లిపించెను.

అతరి పరిపాలనా కాలమున రాక పోకలకు నశకు లేగవల
చెను, ఇవి జూచు మీడితులగు శివతారా ప్రజలకు మిక్కిలి యుప
యోగ కరములే యైనను. పాలకులగు ఉత్తరకుటు రాష్ట్ర ప్రజలకు
అధిక నష్టమును కలుగఁ జేయుచుండెను.

యంత్రరాజు మొక్క కృషిని నిర్మూలము నేయుటకై అభిజ
త్తు ప్రతిజ్ఞ పూనుట కుద్దేశము మానవ నేనయె కాదు. ఇండు కొంత
నిగూడా^{ధి}యు కలదు. యువరాజుతాను నిజముగా రణజిత్తు కుమారు
డు కాదని ఒక రహస్య తెలిసికొనెను. తాను శిశువుగా నున్నప్పుడు
ముక్తధారా వారి పాలము కడ రా జాతని కనుగొని నట్లును పిమ్మట
దత్తము చేసికొన్నట్లును తెలిసి కొనెను. తన దేహముపై ప్రపంచము
నేల చక్రవర్తి కుండు సామ్రాజిక చిహ్నము లుండుటచే తాను పె
ద్దవాడయిన పిమ్మట ప్రపంచము నేల గలదను నూహతో సారే
డు పెంచుకొనెను.

తానా నదికి కుమారుడని యువరాజు తలంచు చుండెను. వా
రి పాల మెప్పుడును అతని నాకరించు చుండెను. తనకును జలపాత
మునకును సన్నిహిత ధార్మిక సంబంధ మున్నట్లూతడు నమ్మెను.
ముక్తధారా ప్రవాహమే యాతని జననమునకు కారణమని యాతని
నమ్మికము. కావునగీ, ముక్తధారా ప్రవాహ శక్తి మానవు లందఱు
ననుభవింపజచ్చు చేయుట యాతని విద్యుత్త ధర్మమని యాతడు
తలచెను.

. రణజిత్తుయొక్క యుద్ధపు ప్రకారము అభిజిత్తు జంధికుడయ్యెను. అతని శిక్షించిన నాథడు ఋజు మార్గ వర్తియగునని రాజు తలంచెను. ఉత్తర కూట పౌరులు కొందఱు యువరాజును నిందితురు. ఉత్తర కూటవానుల కహితముగ శివతారా హనుల పక్ష మవలంబించి నందులకు మఱికొందఱు తారని విముక్తి కోరుదురు. చివరకు ఆ తఱున్న యిల్లంటు కొనెను. ఉత్తర కూటవానులు చేయవలెనని చేసిన పనియే యిది. ఈ విధముగా నభిజిత్తు స్వేచ్ఛను పొందెను. తాను చేయ వలెనని నిర్ధారణ చేసికొన్న కార్యమును కొనసాగించు కొనుటకై యాతడు వెడలెను.

ఎవ్వరును చూడకుండ నాథడు కట్ట మొగనున్న యంత్రము లందు ప్రవేశించెను. యంత్రపు మీటును త్రొప్పెను. జలము తీవ్రముగా ప్రవహించెను. తత్కారణమున యంత్రము నిర్మూల మయ్యెను. యువరాజు కూడ వీర కులచిత కాఠ్య మొనరించి ప్రాణముల గోల్పోయెను. తనకు చావు వచ్చునని యాతఁ డెఱింగినదే. జలపాత ప్రవాహమునకు స్వేచ్ఛను కల్పించుటలో నాథడు తన స్వేచ్ఛనుగూడ పొందెను! తనతల్లియగు ముక్తధార గర్భము నాథడు జొచ్చెను!

నాటక మందలి నిగూఢార్థము తెలిసి కొనుటకు యువరాజగు అభిజిత్తు మరణము తోడ్పడు చున్నది. తన్ను మరచి తన వారని మరచి లోకము కొరకే పాటుపడు వారలు మాత్రమే మానవుల పుణ్యాభి వృద్ధికి తోడ్పడ గలరు. మానవ లోకమునకు నాయకత్వము వహించువారు విహిక సుఖముల త్యజింపవలెను. ప్రాణమును సయితము అదర్శ ప్రాప్తికై సమర్పింప వలెను. జాతీయత యని పేరు బెట్టుకొని, పరుల బాధించుచు అస్థిరములగు రాజకీయ విజయముల నొందుచు నున్న వారికిని మానవులందఱును సహోదరులని యొప్పువా

తెని గల యభిప్రాయ భేదములు ఈ నాటకమున విస్పష్టముగ పలు తావుల చూప బడినవి.

విద్యార్థులతో గూడ నాటక రంగమున ప్రవేశించు ఉపాధ్యాయుడు కృత్రిమదేశ భక్తికి ఉదాహరణముగ నున్నాడు. రణజిత్తువై నారాట్టముగి స్త్రోత్ర గీతముల బాలురచే నితడు చదివించును. ఇట్లు చేసిన జీతము నెక్కువ చేయుచురను ఆశ. శివతారాపుర వాసులపై పట్టరాని యసహ్యత నీతఁడు బాలురకుచూపి పో నెను. వారి మతము చెడ్డదఁట; వారి ముక్కులు ఉత్తర కూటపువారి నాసికలంతి వంకర తిగి యుండ లేదట. తత్కారణమున వారు తక్కువ వారట! ఉత్తరకూట రాష్ట్రమునకు ప్రపంచ సామ్రాజ్యమును దక్కించుటయే చరిత్రోద్దేశమని ఉత్సాహముతో నీతఁడు బాలురకు బోధించును. అన్ని విధముల చేతను శక్తిహీనుల నణఁచి పెట్టుట రణజిత్తు కుటుంబము వారికి దైవ నిర్దేశమగు మాక్కని యాతనియూహ.

ఇందులకు ప్రతికూలాభిప్రాయమును విరాగియగు ధనంజయుఁడు వ్యక్త పఱచును. ఆతని యుపదేశములు జయప్రదములు కాలేదు. ప్రజలు వానిని బాగుగ గ్రహించలేదు. చెడుగు నశింపవలెనన్నదాని ననుభవించ నలయును. అప్పుడది తనంతట తానే నాశమందును. ప్రతి క్రియవలన అనగా అపకారమున కపకారమువచ్చి ధిక్కరించుటవలన క్రొత్త యపకారములు కలుగుటకు మార్గ మేర్పడును.

ధనంజయుఁడును నేటి నాయకుఁడగు గాఁధి మహాత్మున కొక్కింత పోలిక గలను. కాని ఈ నాటక కర్తయగు రవీంద్రుఁడు లూరి విదాగిని లూరిని యుపదేశములను 15 వత్సరములకు ముందు వ్రాసిన ప్రాయశ్చిత్త మున నాటకమునందు చ్చిలించినట్లు వ్రాయుచున్నాడు.

శ్రీహరి యీ నాటకము పవిత్రమైన యుగములోను
 ఆధ్యాత్మిక కార్యములోను విలసిల్లుచున్నది. నాటక మంతయు వచ-
 నము. అందందు గీతము లున్నవి.

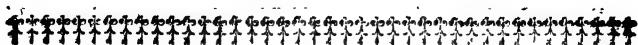
ఇప్పటి రాజకీయ స్థితిలో భారతీయులచే నీ నాటక మాదర-
 మొందఁగలదు. నాటక రంగమున నియ్యది యెంత వరకు జయప్రద-
 ముగ నుండఁగలదో భావికాలము నిర్ణయింప వలెను.”

బళ్లారి.

చిత్రాదక్షితులు, బి. ఏ. ఎల్. టి.

26-2-23

సాహితీసమితిసభ్యుడు.

ము క్త ధా ర

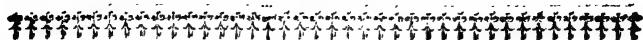
[స్థలము. పర్వత ప్రదేశము; అందు భైరవా
లయమునకుఁ బోవు బాట గలదు.]

నాట కాంతమువఱకు స్థల మిదియే.

గొప్ప మనుష యంత్రము మొక్క యోగ్య భాగము వెనుక
తట్టిన సూచింపఁ బడి యున్నది; దీని కెదురుగఁ ద్రిశూలమును శిఖర
ముగాఁ గల భైరవాలయ గోపుర మున్నది. బాట ప్రక్క మామిడి
తోఁపులా ను త్తరకూట రాజగు రజజిత్తు తన రాచ గుడారమును వే
సి కొనెను. అమావాస్య నాఁడు సాయంకాలపు టుత్సవమును జరు
పుటకుఁ బోవుచు మాగ్గుమున నిచ్చుట విశ్రాంతి గొనుచుండెను. ఇరువ
ది యయిదు వత్సరము బుత్కెప్ప ప్రయాసఁ జెంది తుదకు, తన యా
స్థాన శిల్పియగు విభూతి, ముక్తధార యను జల పతనమున కడ్డుగ
వొక గట్టును గట్టఁబాలెను.

ఉత్తర కూట నగర వాసులు వారి వారి కానుకలతో నాల
యమును దర్శించు చున్నారు. అస్థాన శిల్పి యగు విభూతి నిర్వహిం
చిన కార్యమును గొని యాడుట కలుము యుత్సవము నాలయ
ప్రాకారములోఁ జరుప సంసిద్ధు లగుచున్నారు.

అలయము నందలి భైర వార్చకు తెదుటనె యున్నారు. వా
రు మతము సరణముగ దేవాలయమునకు శ్రేణిగట్టి పలుమారు ప్రద
క్షిణము గావించుచున్నారు. వారు భైరవ సంకీర్తనలఁ జేయుచుండఁ
గొందఱు హారతులఁ ద్రిప్పు చున్నారు. కొందఱు జయ ఘంట
[మోగించు చువ్వాలు కొందఱుకంభా నావములఁజేయుచున్నారు.]

గోయము

జయ భైరవ జయ శంకర

జయ జయ జయ ప్రశంకర

శంకర శంకర

జయ సుశయ భేరవ

జయ బంధన ఛేదన

జయ సంగట సంగహర

శంకర శంకర

[వారు లోనఁ బ్రవేశింతురు.]

[అన్య దేశస్థుఁ డొకఁడు పూజా ద్రవ్యములతో వచ్చుచు నుత్తర కూటవాసుని గలసి కొనును]

అన్యదేశీయుఁడు.— అచ్చట నుభయముపై నమర్చబడిన కేమి? ఎంత భయంకరముగా మన్నదో!

ఉత్తర కూట వాసుఁడు.— నీ వెఱుంగవా? ఓహో, వీ కష్టతేజీయందపు—అది యంత్రము.

అన్య—యంత్రమా? ఏమి యంత్రము?

ఉత్తర—గతించిన యిరువదె యును వత్సరముల నుండి యు దీని విర్మాణమునకయి యాస్థాన శిల్పి యగు విభూతి పాటు పడుచుండెను; ఇప్పటి కది ముగిసెను. తత్కార్య గౌరవార్థ మిష్ట వత్సవము జరుగు చున్నది.

అన్య— ఈయంతి నిర్మాణోద్దేశమేమై యుండును?

ఉత్తర— ముక్తధారా జల పాతము నిర్వ్యాది కట్టివేసెను.

అన్య.—ఎంత పెను భూతము! మాంస రహితమై ప్రేలాదు దొడలు గల కరాళ విషాదము భాతినన్నది! లెన్నిరకలరా ప లోకమున నీ ప్రాణము కృశించి నశించును.

ఉత్తర.—మా ప్రాణముల కొరకు నీవేమియు భయపడ న వసగము లేదు. కాయగాఢన యీ శరీరములు మా యునురుల గా పొడగలవు లే.

అన్య.—సరేగాని, నూన్య చంద్రాదుల యెదుట దిగంబగ ముగా బ్రదర్శింపఁ దగిన వస్తువుకాదిది. దని దుర్ని వేశము వలన నా కాశ మంతయు నెట్లు కలతఁ జెంది నెట్లున్నదో నీకు గోచరించుట లేదా?

ఉత్తర.—కాని, నేటి సాయం కాలమున జరుగు ఛైరవ పూజకు నీ ఎరుగుట లేదా?

అన్య.—అరుగకేమి? అందు కొఱకే నే నిటకు వచ్చియుంట ప్రతి వర్సియు నీ కాలములో కానుకలఁ దీసికొని వచ్చుచుండును. కాని, యాశస్సున కడ్డముగ నిట్టి భయంకర నిర్మాణముంట, నే నెన్నఁదును జూచి యుండ లేదు. దేవాలయ గోపురమున కంటెను దీని నెత్తుగఁ బోనిచ్చుట దైవాపరాధమని నీవు దలంపవా?

(నిష్క్రమించును)

[నేలపై భూభిలో జీరాడు తెల్లని ముసుంగుతో నాపాద మస్తకముగప్ప అంబ యను నామే ప్రవేశము]

అంబ — నుమనా! నా తనయా! నా పుత్రుడు నుమనుడు

నాకడకు మరలి రాదా? మీ గండలు మరలి వచ్చితిరి; వా డెక్కడ?

ఉత్తర. — ఎవ్వరై వీవు?

అంబ. — జనాయి గ్రామ వాసినియగు నంబ యను దానను. నుమనుడు, నా తనయుడు; నా నయనా నందదాయి; నా ప్రాణమునకుఁ బ్రాణము — హా, నా నుమనా!

ఉత్తర. — వాని కేమి సంభ విచ్చెను?

అంబ. — వాని నెచ్చటకుఁ గొంపోయిగో నే నెఱుంగ. ఛైగ వ పూజార్థ మాలయము లోని కేగి యుంటి. నే మరలివచ్చి చూచు సరికి వాడు గొనిపోఁ బడి యుండెను.

ఉత్తర. — కట్టు గట్టు పనికై యత్నంబు చేకొనబడి యుండ వలయు.

అంబ. — ఈ మార్గము గుండ గోరీ శైలమునకు పశ్చిమము గ గొని పోయి రని వింటిని. అంత దూరమునకు నా దృష్టి యానదు. శైలమును దాటియుండు దారి నే జూడలేను.

ఉత్తర. — శోకించుట పలనఁ బ్రయోజన మేమి? మే మాలయమున కేగు చున్నాము. మా కిది పండుగ దినము. నీవు గూడ రావలసినదే.

అంబ. — రాను, నే రాను! నా నుతుని గోల్పోయిన నాటి నుండియు నాలయమునకుఁ బోవ వెఱచు చున్నాను. చెట్టెడ వినుము; మా పూజ లాతని జేరవు. గర్భాల యమును జేరుటకు ముందె ఎవఁడో వానిని దస్కరించును.

+++++

ఉత్తర. — ఎవడా లేస్తున్నాడో

అబి — వా వద్ద నుండి, వా మనుమనిట్టికికిని పోయిన
వాడే! వాడే వడితో నాకు తెలియదు మనువా! వా మనువా!
నామీవా!!

[వారు నిష్క్రమితులు]

[విభూతి యాలయ మునకు పోవుచుండ దారిలో
యువతాబగు నభిజిత్తు పంపిన నాగ వహుల దారని గ
లసి కొనును.]

వార్తా. — విభూతి! యవ రాజ సమ్మతి మొదలగు విషయము
వార్త.

విభూతి. — ఏమి వారి కెల్లవో

వార్తా. — ముక్తధారా జల పాతముద కర్ణమున కట్టి నాక
దాని బహుశాలముగఁ గట్టు చుంటివి. ఎన్నియో పాదు లది కూర్చి
పోయెను; అవేతన మంటి క్రిందను నిమక క్రిందను బడి యూపి
రాదక చనిపోయితి. ఇతరులు నీటిప్రవాహముచే గొట్టుకొని పోయితి
ది ఎట్టకేల కీ నాయు—

విభూతి. — నా కోరిక యీడే తెను. నాని ప్రాణ సమర్పణ
ము సఫలీ కృత మాయెను.

వార్తా. — కివతారా వాస్తవ్యుల కింకను నీ విషయ మెఱుంగ
లేదు. దైత దర్తంబగు నీ నరిలము పెవ్వయును దమకుఁ గాకుంజుఁ
జేను లే దనియే వారి నమ్మకము.

~~~~~

విభూతి.—దేవుడు వా! జలము నిచ్చి యున్నాడు; నాకు దాని నరి కట్టు శక్తి నిచ్చి యున్నాడు.

వార్తా.—పాపము! వా రాజుగారు. వారము దినములలో వా పాలములు—

విభూతి.—వారి పాలముల మాట యేల? వానిపాలములలో నా కేమి పని?

వార్తా.—నీరు లేమిచే వాని పాలముల భ్వంసము చేయ వలె నని కదా నీ యుద్దేశము!

విభూతి.—తనకు బ్రతి కూలత గల్గించు జల కిలా వాలుకల పై మనవుడు విజయమందు నట్లు చేయుటయే నా యుద్దేశము. ఎ క్కడనో యుండు నొక పాడు కావువాని పాడు పాలమున కేమి సంభ వించు నను యోచనలో నా మనస్సును వ్యధ పెట్టుట కవకాశ ముండలేదు.

వార్తా.—ఆ విషయమై నీ మనంబును వ్యధ పెట్టుట కవకా శము తుదకు రానే లేదా యని యువరాజుగారు విన్నందున ను న్నారు.

విభూతి.—లేదు లేదు! యాత్రాపు బొన్నత్రయమును గూర్చి మనసము సేయుటలో నామనస్సు లీన మయి యున్నది.

వార్తా.—కుడువ గూడులేని వారి యార్త విఘ్నము లాదు ననమునకు భంగము దేజాలవా?

విభూతి.—లేవు! జలప్రీతి న మా కట్టను లెగగొట్టలేదు; మా ప్రీతియుల యేడుపు లా యాత్రయము గదల్చ లేవు.

వార్తా.—కాపసులకు నీవు భయపడవా?

*****

విభూతి.—శాపములా?—ఉత్తర కూట మందు పనివాండ్రు దుష్టభు లయి నపుడు, రాజాజ్ఞ వలన చండిపత్తన గ్రామ మందలి ప్రతి యింటినుండి పదునెనిమి దేండ్లు మీఱిన యువకుల నందఱి రప్పించిరి; అం దనేకులు వారి గృహంబు లకు మరలి పోలేదు. వారి తల్లుల కాప ఝంఝూమారు తమల సరకు గొనక నా యంత్రము విజయము గాంచెను. భగవంతుని శక్తితోనే పోరాడు వానికి మనుజుల కాపములన నెంత?

వార్తా.—సృష్టి సామర్థ్యమును జూపి కీర్తి నింతకు ముందే పొందితివి. ఇం కిప్పుడా సృష్టిని నశింపజేసి యెక్కుడు కీర్తి నంద నీ కు తరుణము వచ్చె నని యువరాజుగారు నెలవిచ్చు చున్నారు.

విభూతి.—సాంతమగు వఱకే ఆ పని నాయది; ఇప్పుడు సంపూర్ణ మయి యుంటే నది యుత్తర కూట వాసుల కెల్లరకు ను జెందును. కాన కట్టను బడగొట్టుటకు నా కిక స్వాతంత్ర్యము లేదు.

వార్తా.—ఆ స్వాతంత్ర్యమును తా మే వహించెదమని యువరాజు గారు తెలియ పఱచు చున్నారు.

విభూతి.—యువరాజుగారి స్వవచనములేనా యివి? ఆయ మనలో వారు కారా?

వార్తా.—ఉత్తర కూట పరిపాలన విషయమున భగవ దిచ్చ యుద్ధిదని యింకను నిర్ధారణ కావలసి యున్న దనియు; యంత్ర మధ్యముగా మధ్య నుండరా దనియు యువరాజుగారు చెప్ప చున్నారు.

+++++

విభూతి. — భగవంతుని పరవి మనదే యని జ్యోత శక్తివలన బూజావు చేయుట నాదు కర్తవ్యము. య్యోత బంధమును సడలించుట కేమాత్రపు సందును విడువ లేదని యువరాజు గారితో చెప్పుము.

వార్తా. — బయ కాదుడగు భగవంతుడు వేర్పించుటకు వెడల్పున బాట యవసరము లేదు. మన కగోచరమగు చిన్న చిన్న రంధ్రములే ఆయనకుఁ జాబును.

విభూతి. — రంధ్రములా! వానింగూర్చి నీకేమి యెఱుక?

వార్తా. — నాకెఱుక లేదు. వాని నవయోగించు భగవంత్తుడ కది యెఱుక.

[వార్తా వహుఁడు నిష్క్రమించును]

[శత్రుఁ కూట పగర వాసులు భైరవాలయమునకుఁ బోవుచుఁ దోవలో విభూతిని గలసి కొందురు.]

మొదటి పాఠుఁడు — య్యోత రాజా! నీవు చిత్ర మయిన వాడవు! నీ కెప్పుడు మా తల దన్ని పోతివో మేము గమనించక పోతిమి!

రెండవ. — మొదటినుండి వాని కది యలవాట! లోలోన నెట్లు ప్రయత్నించి లోకమున విజయము గాంచుచున్నాడో యెవ్వరెఱుంగదు. బాబు యా గ్రామ పాత కాలలో బోడి తలగల యీ విభూతి మాతోఁబాటు చెవుల మలి పించుకొనిన వాడె; అట్టివాడు మనల మీటి యెట్టి వైచిత్ర్యముల నొనర్చును?

మూడవ. — ఏమోయి, గబ్రూ! చేత సజ్జలుట్టుకొని నోరు

తెలుచు కొని యిచ్చుకల నిలచి యున్నావు? విభూతిని దర్శించుట

నీ కిది మొదటి సాయా? పుష్ప మాలికలఁ దెమ్ము, వాని కంతమున
జేయుద. ౫.

విభూతి—వలదు, వలదు! అట్లు జేయుట వలనఁ బ్రయోజన
మేమి?

మూడవ—ఏల వల దవెదవు? ఓకంతము నీ ఘనతతోఁబా
టు దీప్తమగు చుండినచో నది మొంటెమెద వలె పాద వగును; అ
ప్పుడు మేము దానిని హాదములతో నింపెదము.

శిందవ.—మన మార్దంగిసుండు హాదముఁడెంతను చాలేడు.

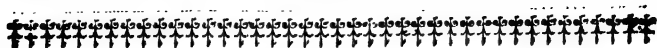
మొదటి.—వాడు సోమరులలోనగ్రగణ్యుఁడు. వానిపేపును
మృదంగముగాఁ జేసికొని దానిపైఁ గట్టిగా వాయించినఁగాని—

మూడవ.—ఏమి తెలివి తక్కువ! మన కంటె వెఱవో తా
గుగ నాతఁడు మృదంగమును వాయింపఁగలఁడు.

నాలవ.—సమంతు నడిగి గళము దెచ్చి యందు విభూతిని
గూర్చుండఁ జేసి యాలయమునకుఁ బోవలె నని యనుకొంటిని. కాని
రాజుగారే పాద చారులై యాలయమునకుఁ బోవుదురని వినికి. మన
ము విభూతిని భుజములపై నెక్కించుకొని పోదము.

విభూతి—వలదు వలదు! అందుల కే నర్హుఁడఁగాను.

అయిదవ.—అట్లు లెంతమాత్రము కాదు! ఉత్తర కూట జన
యిత్రి యంకమున జన్మ మొందితివి. ఇప్పు డామె భుజములపై నె
క్కింప వలసి యున్నది నిన్ను.

[అతని నెత్తుకొని, యందలు గలసి పాడుదురు]

న మోయంత్ర, నమోయంత్ర, నమోయంత్ర,
నమోయంత్ర!

త్వం చక్రముఖర మందిత

త్వం వజ్ర వహ్ని వందిత

తవ వస్తు విశ్వ వక్షదంత

ధ్వంస—వికటదంత!

తవదీప్త అగ్ని శతశతశ్శీర్ష

విఘ్న విజయ పంథ

తవలోహగళన శైల దళన

అచల—చలన మంత్ర

కదాచిత్ కాష్టలోష్ట ఇష్టక దృఢ

ఘన పినద్ధకాయ

కదాచిత్ భూతల—జల—అంతరిక్ష

లంఘన లఘుమాయా

తవఖని—ఖనిత్ర సఖ విదీర్ణ

క్షీతి విక్షీర్ణ అంత్ర

తవ పంచభూత, బంధనకర

ఇంద్రజాల తంత్ర!

~~~~~

ము క్త ధార

[రాజు రణజిత్తు నలెని మంత్రి విడిది నుండి ప్రవేశము]

రణ— మంత్రివర్యా! మన పాలనలో నున్న శివతార యం దలి జనుల నీవు జొత్తిగ వశపఱచు కొనలేక పోతివి. తుద కిప్పుడు ముక్తధారా పాతమును బంధించుటచే నద్దాని విఘాత సాధ్యము గా వించె. అందులకై యోత్సాహ చిహ్నముల నేమియుఁజూప కున్నావేల? అనూయయా?

మంత్రి— మహారాజా! క్షమింపును. పాఱ, గునపము, వీ నీ సహాయమున మంజితీను రాళ్ళతోను బోరుట మన కార్యము కాదు. మన యాయుధము రాజ తింత్రిము. మానవ మనంబులతో మనము వ్యవహరితుము. శివ తారకు యువరాజు నంప సలహా నొ సంగిన వాడనేన. ఈ యుపాయము వలన మనము నిర్మింపఁ గలిగి యుండు కట్ట మన యెదుటఁ గాన్పించెను కట్ట కంటె నెక్కుడుగా ప్రజల యుద్రిక్త శక్తి నణచి తన్ములమున శ్రేయో దాయక మును విశిష్టర మునునై యుండును గదా!

రణ— కాని, యటు చేయుట వలన పర్యవసాన మేమయ్యె? రెండు సంవత్సరముల నుండి వారు పన్నులఁజెల్లించుట లేదు క్షామములు వారిని సాధారణముగఁబీ డించుచునే యున్నవి; అయినను బూర్వ మెన్నఁడును వారు పన్ను లఁజెల్లించ కుండ నుండకేదు

మంత్రి— యువరాజును మరిలిగిమ్మని మీ రుత్తరువు పాలించిన యుత్తర క్షణమునఁ బన్నుల కంటె నెక్కుడు విలువగల మే

లు చే కూసనది. స్వప్నముల సుఖ నేయమంట యుపితిజ్ఞత కాదు. పరిశితులు మర్భరిము తైసపు డల్పములే తద్బాధా నుభవము వలన ఘనము లగును.

రణ— చీటికి మాటికి నీ ఉపదేశ ధోరణిని మార్చుచు న్నావు. ఉన్నత పదము నుండి స్థానబలముచెఱిగింది వారిని పీడించుట సులభతమ మనియు మత్పాలితి లగు పర రాష్ట్ర ప్రజలు ని గంతర మట్టి పీడన మునుకు లోనయు యుండ వలెననియు పలుమారు నీవు చెప్పిన మాటలు నాకు బాగుగ జ్ఞప్తియం దున్నవి.

మంత్రి— అంతే కదా? అవును, నేజెప్పట వాస్తవమే. కాని యప్పటి పరిశితులు వేరు. కాన నాయుపదేశము సమయోచితము. ఇప్పుడన్న—

రణ— యువరాజును శివతారకుఁబంపుట నా యభీష్ట మునకు వ్యతిరేకమే.

మంత్రి— అది యెట్లు స్వామి?

రణ— దూరము గాంభీర్యాపాదకము. అతి పరిచయము దాని క్షీణింపఁజేయును. (క్రేమచే) స్వదేశస్థుల క్రేమను బడయ నగును; అన్య దేశస్థుల భయముచే పశ పఠము కొన వలెను.

మంత్రి— రాజా! యువరాజును శివతారకుఁబంపిన నిజమయిన కారణమును మఱచి యున్నారు. కొన్ని దినంబులుగ యువరాజు నందు చిత్త సంభ్రమము గోచరించెను. అతఁడు తాను రాజ వశ సంభూతుఁడు కాదనియు, ముక్తధారా మూలము సమీపమున వెళ

~~~~~

టోకో దొరకిన వాడనియు నెటులనో చెలిసి కొవె నని మన కనుమానము లేదనినది. కాన వాని మనంబు నకుఁ బవి గల్గింప—

రణ— అవును. నేనెఱుఁగుదును. రాత్రి వేళ నొంటరిగ ముక్తధారా మూలము దర్శించుటకుఁ బోవు చుండెను. నే నొకసారి హఠాత్తుగ నాతని కదురు బడి విశేష మే మనియు తా నచ్చట నుండఁగారని మే మనియు నడిగితిని. ఆ సదీ మర్మర ధ్వని యందు తన జ్వని కంఠమును వినుచున్నానని యతఁడు బదులు పలికెను.

మంత్రి— పలుమారు రాచ వగరు వీడి చనుటకుఁ గారణమేమని నే నొకసారి యాతని నడిగితిని. అందుల కాతఁడు క్రొత్త పథముల రచించుటకుఁ దా నీలోకమున నుద్భవింపజేసినయు, దాని నెఱిపేర్చుటయే తన జీవితము యొక్క అంత రోద్దేశమనియుఁ బలికెను.

రణ— మహా సామ్రాజ్యమున కితఁడు చక్రవర్తి యగు ననుభవిష్యవాణి యింక నమ్మఁ దగినది కాదు.

మంత్రి— కాని, యో దేవా! మీ గురువునకు గురు వయిన వారె యా సంగతిని మీకుఁ జెప్పుట కొఱియైనది. వాతఁడే మీ జోష్యమును జెప్పెడి.

రణ— ఆయన పోరఁబడి యుండును. యువరాజు తన వివిధ చిత్త పుష్టులచే నెల్లప్పుడును నాకు నప్తము అను గల్గించుచున్నాఁడు. బుద్ధి బాధ్య జరితో వ్రాదుండై మొన్న నంది లోయలోని యద్దగోడ మూక నిర్మూలము గావించెను. పూర్వు లెన్నియో పితృరములు కప్పపడి చేసిన పని నీతఁడు కొల్లఁది రోజులలోఁ బాడు చేసెను.

+++++

శివ తారలలోని యున్న మొదలగు వ్యక్తములు మన రాష్ట్రముకు దండ
టి పర రాష్ట్ర ములలో నమ్ముదు బోను. ద నెచువుట కిప్పు డేమార్గ
మును లేదు. ఉత్తర కూటములో నిందుచే నాహార పదార్థముల యొ
క్కయు వస్త్రముల యొక్కయు ధరలు హెచ్చును.

మంత్ర— దేవర వారు చిత్తగింప వలెను. అతఁడనుభవ
ములేని యువకుడగు. శివతార యొక్క క్షేమము సే మనము నం దిహి
కొని తన ధర్మమును పాక్షిక దృష్టితో నెఱవేర్చు చున్నాడు.

రణ— దానినే స్వదేశములపైఁ తిరుగఁ బాటని వేనసుచు
న్నాను. శివతారా పురవాసి యగు బైరాగి ధనంజయఁ దీవిషయ
మున నేనో జోక్యము గలుగఁ జేసికొని యుండ వలెను. మన పాలి
తులు మనపైఁ దిరుగఁ బడు నట్లు చేయుటయే యాగని పని. వాని రు
ద్రాక్ష మూలతో నె యాతని గొంతు నులిమివేయ వలయు. వాని ని
ప్పుడే పట్టు కొన వలయు.

మంత్ర— నే నెదురు చెప్పఁ జాలను. కాని నేఁ జెప్పనేది
మీకుఁజెలియ నీతి కాదు. యుపద్రవ కారకులఁ గొండఁ నెఱచి
పుచ్చుట కంటె యూరక విడచుటయే మేలు.

రణ— దానిఁగూర్చి నీవు ప్రయాస పడ నక్కర లేదు.

మంత్ర— దేవా! అట్లుగాదు. తామె దాని గుఱించి ప్రయా
స గొన వలెనని విన్నవించు చున్నాను.

[దావారికుడు ప్రవేశము.]

దావా— ప్రసూత్రమా! దేవరవారి పిన్నతండ్రి బ్యాబు
మీమా. గిరి నుండి వచ్చి యున్నారు.

~~~~~

రణ— వీడును ఆ గుంపులోఁ జేసిన వాడే! యువ రాజును బాడు చేయుటలో మిక్కిలి పాల్గొనిన వారిలో వీడగ్గ గణ్యాఁడు. బంధువయ్య శాత్రువమును సాధించు నాతిఁడు గూని వాని వీఁపునైని మూఁపురము వంటి వాఁడు. ఎల్లపు డది వెంటసె యంటి యుండును. దారిఁ గోయ వీలు లేదు; మోయ నతి కష్టము.... ఆ భవనియేమి?

మంత్రి— భక్తాదులు కూడి యాలయమునకుఁ బ్రదక్షిణము నేయు చున్నారు.

(అర్చకులు వచ్చి మిగిలిన పాటను బాడుదురు)

తిమిర హృద్విదారణ

జ్వల దగ్ని నిదారుణ

మరు శ్మశాన సంచర

శంకర శంకర.

వృజ ఘోష వణి

ర్మగళాల పాణి

మృత్యు సింధు సంతర

శంకర శంకర.

[వాగు విప్రుని నిశ్చయదు.]

(రణజిత్తు యొక్క పిన తండ్రి యగు విశ్వజిత్తు ప్రవేశము)

రణ— ప్రణామము లాచరించు చున్నాను. నేటి రాత్రి పూజా సమయమునకుఁ దామిచ్చుటకు విజయము చేసి మహ్మదీయము

శ్రీమదని మే మునుకొన లేదు.

విశ్వ — నేటి రేయి మీరు భైరవ స్వామి! సమర్పించు పూజ నాతడు పరిగ్రహింపడని మిమ్ముల హేచ్చరించుటకు నే నచ్చితి.

రణ — మీ రట్లునుట యీ మహోత్సవమును మాపించుటయే.

విశ్వ — ఉత్సవమా? ఎందులకు? విపాసాపీడితు లాస్వాదితు గంగను ఈశ్వర జూటాటును నుండి యక్రాంతము నిర్గమించుచున్న గంగను బంధించి నందులకా? సరే, దాని నేల బంధించితిరి?

రణ — మా శత్రువుల నోడించుటకు.

విశ్వ — అందు వలన భగవంతునితో శత్రుత్వము గల్గునని మీరు వెఱచుట లేదా?

రణ — మా జయమే యీశ్వరుని జయము. ఆతడే మా యుత్తర కూట మనకుఁ బ్రధాన దేవత. అందు చేతనే ఆతఁడు (మాలాభము కొఱకయి) తాను ప్రసాదించిన వరమును మాచే రద్దు చేయించెను. తృప్తా కూటము చే నాతఁడు శివతారా ప్రజల హృదయములను భేదించి హరి నుత్తరకూట ప్రజలకుఁ బాదాక్రాంతుబుగఁ జేయును.

విశ్వ — అదే నిజమయినచో మీరు సమర్పించు పూజ లాక్ష్మీంతయు బూజ లనిపించు కొనవు. అవి కేవలము దేవుని కిచ్చు లెనులే యగును.

~~~~~

రణ— వాయనా, నీవు సన్నిహిత బంధు విరోధముగా పర వక్షమును మూని యున్నావు. తాను ముమ్మందు పహింప వలసియున్న సుత్తరకూట పరిపాలనా ధర్మముల బొత్తిగ నభిజిత్తు గుఱెఱుంగకుంట నీ బోధనల మూలముననే.

విశ్వ— నా బోధ నల మూలముననా! నే నొకప్పుడు యుష్మత్పక్ష వాచినే గదా? నీ చ్యుల మూలమున పతాణ రాష్ట్ర సుఖాః డిరుగఁ బాటు గల్గి నపుడు దాని నిర్మాసువ్యయ గావించి తిరుగఁబాటు నడచిన వాడ నే గానా? అప్పుడే యా బాటు దభిజిత్తు నాతలంపునకు వచ్చె. విద్యుల్లగిక భాతి నాతఁ డవతరించె. అజ్ఞానాంధ కాళముచే నావరింపఁ బడిన మఱియునో నప్పు డెంతటి నో నేను హింసిం చితిని; వారందఱు నావంటి మానవులే యని నే నప్పుడే తొలి పారి గ్రహించితిని. అప్పుడు లోకపరిపాలకు చిహ్నములాతని యందుఁబొడగని యాతని నీ కుటుంబమున బెట్టికొన నంగీక రించితివి. ఇప్పుడాతని మత్తరి కూటాధి పత్యమునను మాత్రమే బంధించి యుంప నుంకించు చున్నావు.

రణ— ఈ రహస్యము నాతనికి తెల్లపి చేసిన వాడ మీవ యి నా నమ్మకము. ముక్త ధారా మూలమున డిక్కులేక బడియున్న తిరు వీతఁడే యని నీవే యాశనితోఁ జెప్పితివి.

విశ్వ— అవును, నేఁ జెప్పితి; దీపావరి పండువునాఁటి రాత్రి అతఁడు గానీ కిఖరముపైఁ జేటిచూచుచు మేర మంటపమున నొంటరిగ విలువఁ బడి యుంటఁ జూచి, యేమి వీక్షించు చుంటివని నే నడిగితి. భవిష్యత్పథములు— మగ్గుచు మైఁ సర్వతపు కనుమల కన్దఃకుగ నింకను

గట్టు బడని పథములు—మౌళికమును సమీపముగఁ జేయు పథములు ఇచ్చి భగవ్య త్వధములు తన వృత్తికి గోచర మాయైనవి చెప్పెను. ఈ పుంకులు చెవినబడ, జ్ఞానా తీతుని గలయుఁ బ్రవహించు నీ నల పాత సమీపమున నేదియు మాలిన జనని గర్భముననో జనించిన ఈ శిశువు నేర్వయి బంధంపఁ జాలదని వే ను కొంటిని. పట్టజాలక వే నానితో నిట్లుంటి, “బాలకా! దాని ప్రక్కను నీ వుద్భవించి నపుడే నన్న పవిత్రమే నిన్నొడ్డగొనుచుకొని పెంచెను. అట్టిచోట, బట్టుటచే జను కాలము వాడు నీ వారొసంగు స్వాగత గలము ల విజ నెవు నోడుకొన లేదు.

రజా— ఆఁ! ఇప్పుడు నాకుఁ దెలిసె.

విశ్వ— ఏమి నీకుఁ దెలిసినది?

రజా— నీ కుండి యీ వార్త వినిన నాటగోలె, రాజ కుటుంబమునైన శ్రేమా బంధ మభిజన్తులు పడెను. ఈ యావృతను బ్రవర్ణించుటకు మొదట నాగెడు చేసిన కార్య మేదన, నంది దుర్గ కుద్యమును బడఁగొట్టి నుది కనుమకుఁ బోవు మార్గమును తెలుచుటయే.

విశ్వ— దాన హాని యేమి? రాజబాట యందఱు వాడు కొనఁ దగినదే; దానిమీద శివతార వారికి సంత స్వారంత్రియము గలదో యుత్తిరి కూటపు వారికిని సంత స్వారంత్రియమే గలదు.

రజా— నాయనా! బహు నివంబులుగ నీతో నోర్చి యుంటివి; ఇంక జూర! నీవు నా రాజ్యమును విడిచి పోవలసి నదే.

విశ్వ— నిను విడుగుట నా శక్యము కాదు. నీవే నను మీ

న నే నేమియుఁ జేయఁజాలను.

[నిష్క్రమించును.]

[అంబ ప్రవేశము]

అంబ— ఎవరు నాయనా యిక్కడ? నూర్యుఁడు గ్రుంక కు
న్నాఁడు; ఇంకను నా నుమడుఁడు తిరిగి రాలేదు.

రణ— నీ వెవరు?

అంబ— నే నెవరెను గాను, వాఁడే, నా సర్వస్వము.—
ఈ బాట వెంటి నే గొంపోఁ బడెను. ఈ తారి కింతము రేదా?
గారీ శిఖరమును వాటి పశ్చిమమునకు నా నుమడుఁ డింకను బోవు
చునే యుండునా? అయ్యో! అయెడనె నూర్యుం డస్తమించుచు
న్నాఁడు; తెలుతురు నస్తమించు చున్నది; సర్వమును నస్తమించు
చున్నదే!

రణ— (మంత్రితో) నే నను కొనునది,—

మంత్ర— చిత్తము. రాజా! కట్ట కట్టు పనికే వాఁడు తీసి కొ
ని పోఁబడి యుండును.

రణ— (అంబితో) శోకము విడువుము; నమ్ముము నా మాట.
శీఘ్రమున బొందఁ దగిన కడ సారి ఒహు మానమును, గొప్ప ఒహు
మానము నాతఁడఁది నాఁడు.

అంబ— అటులే యయిన సాయంకాలము దాని నాశ్రేణి కి
చ్చి యుండునే. నే తల్లిని కదా!

రణ— వాఁడు తెచ్చి యిచ్చును; ఆ సాయం కాల సమయ

మింకను రాలేదు.

అంబ—మీ మాటలు నిజమగుఁ గాక! ఆలయమునకుఁ బోవు నీ దారియందె నే వేచి యుండెద.

[ఆమె నిష్క్రమింపఁబడి.]

[గొందఱు బాలురను వెంట బెట్టుకొని ఉపాధ్యాయుడు ప్రవేశము]

ఉ-పా—ఈ కుఱ్ఱ కుంకలకు గట్టి బెబ్బలు కావలె. నాకుఁ దెలియును. ఓరీ! మీ కంఠములఁ బూర్తిగ పెట్టి కేకలు వేయుఁడు. జయము శ్రీ మహారాజా!!

బాలురు—జయము శ్రీ.

ఉ-పా—... మహారాజా!

బాలురు—... మహారాజా!

ఉ-పా—జయము శ్రీ మహారాజాధి రాజా!

బాలురు—జయము శ్రీ మహారా—

ఉ-పా—... జాధిరాజా

బాలురు—జాధిరాజా

రణ—ఎచ్చట కలుగు చుంటివి?

ఉ-పా—అస్థాన కిల్పియగు విదూరి కేలికనాడు ప్రత్యేక గౌరవ మొసంగ నున్నాడు; ఆ యా నందకును బాల్గొనుట కుత్సవమునకు నాబాలురఁ దోడ్పొంది పోవుచుంటి. ఉత్తరకూట ప్రతిష్ఠయందు బాల్గొను నవకాశముల నాబాలురు గ్రహింప కుండుట నామతము కాదు.

+++++

రణ— విదూతి యేమి చేసుకో యీ బాలు రెఱుగుదురా?

బాలురు— [చేమలఁ దట్టించు, దుమకుచు] అహా! మే మెఱుగుదుము. కివతారి కానులకుఁ బ్రాగుటకు తేమండ నాకఁడు నీటిని బంధించెను.

రణ— ఏల బంధించెను?

బాలురు— వారికి బాగుగా బుద్ధి గలవుటకు?

రణ— ఏల?

బాలురు— చుఱుకుఁ గొల్పటకు.

రణ— కారణము?

బాలురు— చెడ్డవారు గనుక!

రణ— ఎట్లు?

బాలురు— వారా! అమిత దుష్టులు. అందఁ జెఱిగినదే

రణ— అయిత, వారెట్లు చెడ్డవారో మీకుఁ దెలియుదుగా?

ఉపా— నిజముగా, వా రెఱుగుదురు దేవరా! (బాలురతో) మీకేమి వచ్చెనురా, బుద్ధి హీనులారా? మఱిచితిరా—ముఱిచితిరా—మీ పుస్తకములలో? మఱిచితిరా—మీ పుస్తక ములలో (మెల్లగ, సన్నని గొంతుతో) వారి మతము చెడి పోయినది!

బాలురు— ఔనాన! వారి మతము చెడిపోయినది!

ఉపా— మఱి, వారు మనవంటి వారు కారు,—చోఁ చెప్పుడు, బాలులారా,— జ్ఞప్తి లేవా (తన ముక్కు వంకఁ జూపుట)

~~~~~

బాలు— వారి కింతు మక్కులు లేవు; అవును!

ఉపా— బాగు! మనశాస్త్రజ్ఞుడు రుజువు చేసినది కనుక
మీ కంటిగుండరు. ఉన్నత నాసిక యేమి నూపింతును?

బాలు— బాధి యాస్పత్రము.

ఉపా— మేలు! మేలు! ఉన్నత బాధివారి దీక్షయేమి?—
శిష్యుడు! జయింతురు— నిగ్గరగఁ జెప్పుడు!— జయింతురు, — ప్ర
కటనము, — తమ కొఱకై - అవునుగాదా?

బాలు— అవును! తమ కొఱకై ప్రపంచమును జయింతురు.

ఉపా— ఉత్తరకూట మెన్నదయిన యుద్ధమున నవ జ
యము గాఁచెనా?

బాలు— లేదు! ఎన్నడును లేదు!

ఉపా— మన మహారాజువారి తోరగారు, ఇన్నుట తొం
తది ముగ్గురు పైర కులలో మప్పది యొక్క వల యేడు మూర్త దక్షిణ
ప్రాత్యేభు య నాగరికుల నెట్లు బరువిడఁ జేసిలో మీకు విదితము.
బాలులారా! అది యదార్థమే కదా?

బాలు— అఁ! యేను.

ఉపా— దేవా! ఈ బాలులే మమ్ముం దెప్పటి కంటెను నెక్కి
జీతమున జనన కుండు మంద భాగ్యుల నెల్లర భయప్రాంతకులఁ జే
యిండుని తమరు నమ్మవచ్చును. అట్లు జరగ కన్న నా యుపా
ధ్యాయ వృత్తికి దోష మొనరించిన వాడె నగుదును. ఉపాధ్యాయ
యల బాధ్యతల కే సోక్కు నిమిష మయిన మఱువ నొల్లను. మేము
మహాజాలఁ గూర్తును. రాజ్య నిగ్రాహమును వారి నపయోగించుట

~~~~~

మాత్రమే.—మఱి— వారు తీసికొను జీతముతో మేము లెచ్చుకొను బ్రతుకును బోల్చి దేవర వారు చిత్తగింప వలయు.

మంత్రి— ఈ విజ్ఞాపకము మీ కుత్తమ పారి తోషికము.

ఉపా— ఏమి చిత్రముగాఁ జెప్పబడె! నిశ్చయము, వారే మీ కుత్తమ పారితోషికము! సెబాస్! కాని, దేవా, ధరలు పెరుగుటచే నీ దినములలో జీవకో పాధికప్త సాధ్య మయినది. ఇందు దృష్టాంతము—పూర్వ మొకప్పు డావు వెన్న

మంత్రి— ఇక చాలింపుము. ఆవు వెన్న విషయము నే నాలో చించెద. నీ విక్క సెలవు గైకొన వచ్చును.

[బాబురత్న సుపాధ్యాయుడు నిష్క్రమించును.]

రణ—ఈ యయ్యవారి బుట్టలో నావు వెన్న తప్ప మఱేమియు లేదు.

మంత్రి— అయినను, దేవా! అట్టి వారి వలనఁ బ్రయోజన నున్నది. చెప్పు మనిన రీతిగా నాతఁడు పాఠముల నేరువు లెట్టు చూడును. వీని కెక్కువ యింగితమున్న నిట్టి కార్య మసాధ్యమయి యుండు గదా?

రణ—అకాశముపై నది యేమి?

మంత్రి— ఆ విషయమున పరాకు పడితిగా? అగియే విధూని నిర్మించిన యంత్ర శిఖరము.

రణ—ఇ-త స్పష్టముగ నే నెన్నఁడు దీనినిఁబాది యుండ లేదు.

మంత్రి—నే ఁ దురయమున గొట్టిక తుపాకీచే నంబగము వినిష్కల మాయెను. అందుచే నది నేఁ డింత స్పష్టముగ నున్నది.

*****

బాలు— వారి కింక మమ్ములు లేవు; అవును!

ఉపా— బాగు! మనశాస్త్రజ్ఞుడు రుజువు చేసినది కనుక
మీ కంటిగుండరు. ఉన్నత నాసిక యేమి నూటంపును?

బాలు— బాధి యాస్పత్రము.

ఉపా— మేలు! మేలు! ఉన్నత బాధివారి దీక్షయేమి?—
దెప్పడు! జయంతురు— నిగ్గరగఁ జెప్పడు!— జయింతురు,— ప్ర
కలము,— కమ కొఱకై - అవునుగాదా?

బాలు— అవును! కమ కొఱకై ప్రపంచమున జయింతురు.

ఉపా— ఉత్తరకూట మెన్నదయిన యుద్ధమున నవ జ
యము గాఁచెనా?

బాలు— లేదు! ఎన్నడును లేదు!

ఉపా— మన మహారాజావారి తొరగారు, ఇమ్ముట తొం
వది ముగ్గురు పైర కులతో మప్పది యొక్క వేల యేడు ముగ్గురక్షణ
ప్రాశస్త్యపు య నాగరికుల నెట్లు బరువిడఁ జేసితి మీకు విదితము.
పొలులారా! అది యదాద్యమే కదా?

బాలు— అఁ! యే.

ఉపా— దేవా! ఈ బాలుర మమ్ముం దెప్పటి కంటిన్ నన్న
వేశమన జనన మొందు మంద భాగ్యుల నెల్లర భయప్రాణాంతులఁ జే
యింతుని తమరు నమ్మవచ్చును. అట్లు భరగ కన్న నా యుపా
ధ్యాయ వృత్తికి రోష మొనరించిన వాడె నగుదును. ఉపాధ్యాయ
యల బాధ్యతల కే నొక్క నిమిష మయిన మఱువ నొల్లదు. మేము
మహాలా గూర్తుగా. రాజ్య నిగ్మానుసంజ్ఞ వారి నపయోగించుట

మాత్రమే.—మఱి— వారు తీసికొను జీతముతో మేము లెచ్చుకొను బత్తమును బోల్చి దేవర వారు చిత్తగింప వలయు.

మంత్రి— ఈ విశ్వాద్ధులే మీ కుత్తము పొలి తోషికము.

ఉపా— ఏమి చిత్రముగాఁ జెప్పబడె! నిశ్చయము, వారే మీ కుత్తము పొలితోషికము! సేబానా! కాని, దేవా, ధరలు పేరుగుటచే నీ దినములలో జీవకో పాధికష్ట సాధ్య మయినది. ఇందు దృష్టాంతము—పూర్వ మొకప్పు డావు వెన్న

మంత్రి— ఇక చాలింపుము. అవు వెన్న విషయము నే నాలో చించెద. నీ వికృత నెలపు గైకొన వచ్చును.

[బాబురతో నుపాధ్యాయుఁడు నిష్క్రమించును.]

రణ—ఈ యయ్యవారి బుట్టలో నావు వెన్న తప్ప మఱేమియు లేదు.

మంత్రి— అయినను, దేవా! అట్టి వారి వలనఁ బ్రయోజన నున్నది. చెప్పు మనిన రీతిగా నాతఁడు పాఠముల నేరువు లెట్టు చుండును. వీని కెక్కువ యింగితమున్న నిట్టి కార్య ముపాధ్యమయి యుండు గదా?

రణ—అకాశముపై నది యేమి?

మంత్రి— ఆ విషయమున పరాకు పడితిరా? అదియే విధూని నిర్మించిన యంత్ర శిఖరము.

రణ—ఇ-త స్పష్టముగ నే నెన్నఁడు దీనినిఁ జూచి యుండ లేదు.

మంత్రి—నే యిదియగున గొట్టిక తుపాకుచే నంబగము వినిష్కృత మాయెను. అందుచే నది నేఁ డింత స్పష్టముగ నున్నది.

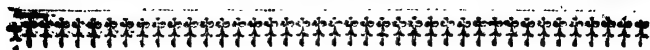

రణ—దాని వెనుకఁ గోళో ద్రేకముచే నెఱబాటిన నూహ్యని
జూడవా? జడిపించు చున్న రాక్షస ముష్టివలె నున్న దీ యంక్రము.
అంత యొత్తు దాని లేవదీయుట మిక్కిలి యనుచితము.

మంత్రి— అంబర హృద యమున శోక విహ్వలతయో య
న నది గన్పడు చున్నది.

రణ— మన మౌరుముక్తుఁ బోవ సమయ మయినది.

[నిష్క్రమింతురు.]

ము క థా ర

(ర వీధ నాథ తా కూరు మహా కవి రచితము

[ఉత్తర కూట వాసుల మఱియొక గుంపు ప్రవేశము.]

మొదటి—ఈ మధ్య విదూరి మనలందఱుకొని పోవఁజూచు
ట కనుపెట్ట లేదా? మనతో బాటుగఁ బ్రెరిగి సంగతిని తడదేహమునం
డి దులిపి తేజ యన్నియు చూపఁగను. ఒకరుమించి పెరుగుట కర్హి
కన్య భావమును యొకప్పు డనుభవ పూర్వకముగ నెఱుంగఁ గ
లెడు.

రెండవ—నీ వేమి జెప్ప నను సరే కాని విదూరి యుత్త
ర కూటము యొక్క యశమును నిలువఁ బెట్టెను.

మొదటి—నీ తెలివి తక్కువ చాలును. నాని నమితముగ
జూగదు చుంటివి. నాని కున్న ప్రశ్న నంతకు వివియోగించి కట్టిన నీ
కట్ట కనీసము పది పార్లు కూలెను.

మూడవ—ఇంకొక సారి కూలువేరూ, యెవరుచెప్పగలను?

మొదటి—ఉత్తరమున నా దిబ్బిఁ జూడు.

రెండవ—దాని విషయ మేమి?

మొదటి—నీ వెఱుగనా? దానిఁ జూచిన వారందఱుఁజెప్పు
దురు;

రెండవ—ఏమి? నాకుఁ జెప్పు.

మొదటి—ఓయి వెఱి వాఁడా! నీకుఁ జరియదా? ఒక కొ

న నాంధ్రీ మణి ముక కోన పట్టణి యుగ—అ, దేమని చెప్పును
పటి చెర!

ర దవ—కొంచెము స్పష్టముగా విప్పి చెప్పమా.

మొదటి—కొంచె ముందుము. దానంతట నదే స్పష్ట పడగల
 దు. ఒక్క పారి హతాశుగా (చేతులితోఁజూపును)

రెండవ—అమ్మయ్యా; అంతయుపద్రవమే! హఠాత్తుగానే?

మొదట—జే! దీని గూర్చి యాహుచ్చు సాంతముగాక
 పూరికడు. దాని ప్రతి యంగుళము నాతడు కొలిచెను.

శంకర—య్యగ్రుని యంత్రము లక్షణమే యది. వానికి జ్వల
గ నాలొచ్చినఁ జేయు పద్మపు శక్తి (పవిత్రముగ) గలదు. ఎల్లరు
నాశ్చర్యముచే నొడలు మఱచి యుండ నాతఁడు కొలఠి త్రాటిని నె
మ్మదిగఁ దెచ్చును.

మూడవ—కొంద టేనుమరన, విభూతి వేర్చిన శాస్త్రము.

మొదటి—అవును! నిజమే! మేకట వ్యవసాయం తప్పించి
వది. ఆత డెంత గొప్పవాడు! ఆ, గొప్ప వాడైన నాతడే! ఆగని
బోలిన వాడెప్పుడూ లేడు. ఏమి బుద్ధి! ఏమి యసాధారణ మే
ధాశక్తి! అయిన నేమి? బహుమానము లన్నిటి విస్తార పడయుక;
పాప మాలేదు,—ఆతడు తిండికి లేకయే మాడి చచ్చెను.

మాదవ—తిండికి లేకుంటే చాలా నేనా?

శాసనము—శిండికి లేకపో, ప హస్తము నుండి దిగుట శాసనము, దేవుని కృత్యములు, నామములు, చంద్రమున వలన నేమి

లాభిని? మన మాడు మాటల నెవరయిన పొంచుండి విందురు. ఈ దేశము పలు రకముల యపవాద వ్యాపకులు గలరు. మనవా రొరుల మంచి వి నొల్లరు.

రెండవ—నీ వే మన్నను, వాడొక—

మొదటి—వాన నాశ్చర్య మేమి? అతఁ డేనాడులోఁ బెరిగ నో యొచ్చినఁ జాలును. ఆ మన బాబు వా గ్రామము,— మా ముత్తాత గారి జన్మ భూమి యయినది నీ వెఱుంగవా? —నీ కామున పేరు తెలిసి యుండవచ్చు.

రెండవ—సుదేహ మేమి? ఉత్తర కూట వాసుఁడు పృథి మనుష్యుఁడు నాతని వెఱుంగును. అతఁడు—అతని పేరేమి?

మొదటి—భాస్కరుఁడు. ఉత్తర కూట రాజ్య మంతలో, న్యాయ కేయు సామర్థ్యమున నాతనికి సాటివచ్చు వాఁడెవ్వఁడును లేఁడు. శత్రు జిత్తు మహా రాజు వాని యొద్ద నస్యము గొనకుండ నొకఁ డ జయినను పుచ్చు లేడు.

మూడవ—మన మింక నాలయమానకుఁబోవ వేగిరింతము. మన ము విభూతి గ్రామము వారము. అతని కుడిప్రక్కను మన ముంవము.

[తెర వెనుక నుండి వటుఁడొచ్చును.]

మిశ్రులారా ! పోకుఁడు, పోకుఁడు ! ఈ దారిని దొలఁగి పొండు.

రెండవ—అదే! ఈసరి వటుఁడు !

+++++

[చినిగిన కంబళి గప్పు కొని, చేత వంకర కట్టి
బూసి వటుడు ప్రవేశము]

మొదటి—ఎచ్చటికి బోవుచుంటివి, వటుడా ?

వటుడు—బాగ్రత్త, మిత్రులారా ! ఆ దారిని బోకుడు !
కాలము మించకుండఁ దిరిగి పొందు !

రెండవ—ఏమి ? ఏమి ?

వటుడు—బలి వేయకుడు, మావపుల, బలి వేయుదురు.
ఈ పుష్పముల నిద్దరి ఖలాత్కారముగఁ గొనిపోయి ; వారు తిరిగి
కానరాదు.

మూడవ—బలియే ! ఎవరికి ?

వటుడు—తృప్తా పికాచమునకు !

రెండవ—అది యెవరు ?

వటుడు—తైల పోషిత యగ్ని జ్వాల వలె వృద్ధి యగు
చుండు పోషించిన నాలుక గల పికాచము.

మొదటి—పిచ్చివాడా ! మేము భైరవాలయమునకు బోవు
చున్నాము. నీ తృప్తా పికాచ మచట లేదే !

వటుడు—నీ కీ వార్త తెలియదా ? నేడు భైరవుని సింహా
సనము నుండి తొలగింప నున్నారు; పిమ్మట తృప్తాపికాచ మాపీత
ము నధిష్టించును.

రెండవ—నోరు మూయుము. పిచ్చి వాడా ! నీ విటు మా
టాడ వినినచో నుత్తర కూట వాసులు నిన్ను తుమ్మియను సేసు

వటుడు—వారు నాపై మట్టి విసరుచున్నారు ; చిన్న వాండ్లు జాలు అువ్వు చున్నారు. ప్రాణ సమర్పణము చేసి నా మనుమలు ధన్యత గాంచిరని యంద అను చున్నారు.

మొదటి—అది నిజమే !

వటుడు—నిజమేనా ? ఒక్క ప్రాణము పోయిన నితొక ప్రాణము రావలెను. మృత్యువువకు బహుమానము మృత్యువుకాదు. అట్లు కానియెడల భైరవుడింత గొప్ప శక్తియును పైరింపడు జాగ్రత్త ; మిగిలారా ! ఆ బాటను బోవలడు.

(వటుడు పోవును)

కెండవ—ఇగని పలుకులు గుండె యుల్లుమన చేసివణకు బుట్టిం చు చున్న పని చోప్పు తీరదు.

మొదటి—రంజా, నీవు వట్టి పిఠికి వాడవు. పోదము పడ.

(అడలు నిష్క్రమింతురు)

*****

[యువరాజగు సభిజిత్తు, రాజ కుమారుడు సంజయుడు,
[సవేశము]

సంజయ—మా నగరు నీవేల విడచు చుంటివో నాకు బోధ
పడలేదు.

అభిజిత్తు—నీ కది పూర్తిగ బోధ పడదు. నా జీవిత వాహి
ని రాజ గృహ కలల వాటి నిరాటంకముగఁ బ్రవహించును; దీని నీ
వెట్లు గ్రహింపఁ గలవు.

సంజయ—నీకు కొన్ని దినములుగ చిత్త శాంతి లేదని మాకు
గోచరించినది. నిన్ను మారోక్షేప్తయించిన బంధము దిన దినముపడ
లు చున్న దేమో యింతోచుచు డెను. తుద కది తెలిపాయెనా?

అభిజిత్తు—సంజయా! గౌరీ కృంగమున జన్మమించు భావ
బింబమును తిలకింపుము. అగ్ని ప్రభను బోలు నీ యువ పరంగము
తన పక్షములఁ జూపి నక్తపథంబునఁ బ్రాణుచున్నది. సాహ సాత్రి
మగు నా జీవ యాత్రా చిత్రము నస్తంగత సూర్యుఁ డబర తలం
బున లిఖించి యున్నాఁడు.

సంజయ—ఆ చిత్రము నాకు భిన్నము గా నున్నది. అల్లడ!
యంత్రాగ్రము సంధ్యా-ధూటీ హృదయము వెట్లు చీల్చుచు
వ్చుదో చూడుము. ఏటు దినన పురుగు తల క్రిందుగ నిశా సానువు
నఁ బడిన చూడము దోచుచున్నది. ఇది దుశ్శృణవము. విశ్రాంతి గై
కొన సమయమిది. నగరు లోనికి రమ్మ.

అభిజిత్తు—అటు కనున్నచో విశ్రాంతి గలుగదు.

సంజయ—ఇన్ని నాశ్శుగఁ దోచని దిపుడెటు లాటంకమని తోచింది?

అభిజిత్తు—ముక్తధారా ప్రవాహమును వారు బంధించిరని పని నపుడు నాకది గోచరించె.

సంజయ—ఈ మాటల యర్థము నాకు బోధ పడుట లేదు.

అభిజిత్తు—ఒక్కొక్కని యాత్మ యాత్రా రహస్యము బాహ్య ప్రపంచమున నెచ్చోటనో లిఖింపఁ బడి యుండును. స్వీయ యాత్రా రహస్యము ముక్తధారా జల పాతమున గుర్తింపఁ బడి యున్నది. దాని కదలకుండ బంధించుట గాంచిన తోడనె నా ప్రాణములు తమ స్థానమును బాసి నట్లాయెను. ఉత్తర కూట రాగ్యపీఠము నా ప్రాణ వాహినికిఁ జెలియలి కట్టయని గ్రహించితి. కావున, దాని నిగోధ రహితముగాఁ జేయుట కలు వెలు బడితి.

సంజయ—నీ యనుచరునిగ నన్ను గొనిపొమ్ము.

అభిజిత్తు—అటుగాదు! నీ దానిని నీవ వెదకి కొన వలయు. నీవు నా వెంట వచ్చిన నియత మగు నీ సొంత దానిని నేను గప్పి పుచ్చిన వాఁడ నగుదు.

సంజయ—అంత కఠినము వహింపకుండు. నాకు నొప్పి గల్గుచున్నది.

అభి—నాహృదయము నీకుఁదెలిసినదే, గాన నీకునొప్పి గల్గించిన నీవు నా యెడఁ దప్పభిప్రాయ పడవు.

సంజయ—స్మికచట నుండి యీ సందేశము వచ్చినదో దానిని

#####

గూర్చి నిన్ను పుచ్చుచేయఁ. దాని నఁబుడ నిమ్ము ; యేవరాజా!
అది సాయంకాలమైనది, నితాగమన సమయరాగము రాజ గృహనో
పరి భాగమునుండి వీచికలభాతిఁ జూడెంచు చున్నది. దీని సందేశము
నీకు విశఁబడుట లేదా ? కఠోరములై కష్ట సాధ్యము లగునవన్ని
యొ క్తీప్రదములై యుండిన నుండవచ్చును ; కాని మృదులంబు ల
గు వానికెఁగూడ విలువ లేక పోలేదు.

అభి—కష్టముల నాచరించుట నుభయముల గొనుటకే కద.

శంజయ—దేవతార్చనా వీరముకడ మొన్న నొక సితాం
భోజము గని విషయము జెందితివి ; నీకు జ్ఞాపకమున్నదా ? ప్రభా
తముననే నీవు మేల్కొంచకమునుపె యేవతయో యీ పుష్పము
ను గోసి యుండును. అది యేవతయో నీకు దెలియలేదు. ఈ ఇద్దల్ని
విషయమున నిమిడియున్న దైవప్రసాదమున, ఇట్టితరుణమున నీవునిగ్గ
క్షుభావముతోఁ జూడ నగునా? తాను బ్రచ్చిన్నమున నుండి తనకా
నుక నెదుట నుంచిన పాప మాపదును ఎల్లప్పుడూ నీ స్మరణకు వచ్చు
టలేదా ?

అభి—అవును వచ్చుచునే యున్నది ! ప్రపంచమందున్న
న్నిటి యనురాగము కొఱకై, నే నీ భీభత్సపు రూపము సయింపజాలను.
అయ్యది ప్రకృతితాగమును నశింపఁజేసి జులరాశమున దన ఆయోమయ
దంతుపక్షలఁబ్రదర్శించుచు నపహాసించును. దివ్య స్వర్గమును నభిలషిం
తును కావుననే అందులకు! భంగము కలిగించు రాక్షసులతోఁ
బోటుటకు సంసిద్ధుడనయి యున్నాను.

శంజయ—అల్లద యా జేగురు గొండ నాశ్రయించి యున్న
సంధ్యా రాగము లోన దుఃఖము చిత్రితమయి యుంట చూచితివా?

~~~~~

అభి—లేకేమి! నా హృదయము శోక పూరితమై యున్నది. కార్యమును శౌర్యముని నే నెన్నటికిని గొనియాడన. చింత ప్రమాని అత్యున్నత కాఖ్యాగ్రము పై నేకతమున గూర్చుండి యున్న యాచిన్న పిట్ట నవలొకింపుము. అది తన కులాయమునఁ జేరుకొనఁ బోవునో లేక, యీ చీకటిలో విదూరస్థ కాంతారంబున కుం బ్రయాణ ముం గొనునో నే నూహింపఁజాల. క్రుంక నున్న దివాకరు నంత్ర్య కిరణ ముపై దృష్టిసారింతుచు నొంటిగ నున్న పిట్టను జూడ నా హృద యంత రాళ మానంద జనకమగు విచారముతో వెల్లి విరియుచు న్నది. ఆహా! ఈ ప్రపంచ మెంత రమణీయముగ నున్నది! నా జీవితమున కింపు గూర్చు వాని కెల్ల నివియె నా ప్రబావ ములు.

[వటుఁడు ప్రవేశము]

వటు—నన్ను బోసీయక దెబ్బలఁగొట్టి వెనుకకుఁ దఱిమి చేసిరి.

అభి—నీ కేమాయెను, వటుఁడా? నీ నుదుట గాయ మున్నది; దాని నుండి అయ్యో! రక్తము కారుచున్నది.

వటు—వారిని జాగ్రత్తగా నుండుమని చెప్పటకు బయట వచ్చితి; ఆ కాటను వీడి తిరిగి చావ్వుని యుటచితిని.

అభి—అట్లెలజేసితివి?

వటు—రాజ కుమారా! నీ వెఱుఁగవా? యంత్రఁపు బలికొర మున దృష్టాపిశాచము నెక్కింప నున్నారు. ఆపిశాచమునకు మాన వ బలి నర్పింతురు.

+++++

సంజయ—ఈ యసంబద్ధ ప్రలాపము లేమి ?

వటు—ఇదివఱకే యీ బలివీరపు పునాదిని నాయద్దటి పాత్రుల రక్తమును బోసి, స్వీయాధర్మ భారముచే నీ పాపపు గుడి ప్రక్కలై పోవు నని యాశించితిని. కాని యటు లింకను జలుగు లేదు; భైరవ స్వామి యింకను నిర్మానుండి మేల్కొంచనే లేదు.

అభి—సందేహింపము, గుడి ముక్కలై పోవును. కాల ధూషణ మైచి.

వటు—(దగ్గఱను వచ్చి చెవిలో నాడును) అయితే, నీవు వినియుంటివి, —విని యుంటివి భైరవాజ్ఞ.

అభి—ఆ, నే వింటిని.

వటు—అయిన, నీకుదప్పకొను నుపాయము లేదు ?

అభి—నా కక్కడి యుపాయము !

వటు—నా గాయము నుండి రక్త మెట్లు ప్రవహించు చున్న బో నూచుటలేదా ? కాబట్టి, నీ హృదయమునకే గాయము లేనిన నీవు సహింపఁగలవా ?

అభి—భైరవ కటాక్షమున నే సహింపఁజాలాదు.

వటు—ఏమీ ! స్వ జనులు నీకై శత్రుత్వముఁజూచి వత్తి తునా ? స్వ జనులే నిన్ను నిరాకరించి వపుదునా ?

అభి—నే భరింప వలెను !

వటు—అయిన భయములేదు !

అభి—నాకై భయములేదు.

వటు—బాగు, బాగు ! నన్ను జ్ఞప్తయిం దుంచు కొమ్ము; నే

సనదే త్రోవకుబోవ నుంటి. స్వయముగ భైరవ స్వామి నానుడుటి

పైబూసిన కోణితెచ్చు టాస వాలును బట్టి అంధకారంబున నాన నను గుర్తింపఁగలవు.

(నటుడు పోవును.)

[రాజ రక్షకుఁడు, యుద్ధవుఁడు ప్రవేశము]

యుద్ధ—(యువరాజుతో) స్వామి ! నంది కనుమ గుండ బాటను నీవే తీసితివి ?

అభి—శివతార వాసుల కాశ్వత ఖామము నుండి కాపా డుటకు.

యుద్ధ—మనరాజు సదయుడే! వారి కుపకారము సేయుట కారఁ దనిశము సంసిద్ధుడయి యుండలేదా?

అభి—భూధము చేత దక్షిణహస్తము, సమృద్ధి మార్గమును బూ డ్చివేయ, వామ కరమునఁజూపు చాతృత్వి మావంతయు నుపయోగకా రి కాదు. కావునశివతార లోనికి జీవనోపాధికి వలయు సామగ్రిగొం సోవు మార్గమును తెలివి వైచితిని. దారిద్ర్య శక్తియ మైన కరుణశే సుకు సేయును.

యుద్ధ—రాజుగార్హనది, నంది కనుమ లోని దుర్గమును బ్రద టు చేసి, యుత్తరకూటమువారి అహారపాత్ర మట్టి నూడబెట్టితివని.

అభి—ఎల్లకాలము శివతారసాశ్రయించు కోని యుండకుం డఁ జేసి యుత్తరకూటమునకు స్వైరంబు నిడితి.

యుద్ధ—అందు నీ వమి తాటోపమున వరించితివి. రాజున

~~~~~

వార్త తెలిసినది. ఇంకను మీటి చెప్పనే సాహసింపజాల. చేత నయి న తక్షణమే యిచ్చిటు పీడిపాము. త్రోవలో నీతోమాటలాడు చున్నప్పు డేవరయిన నన్నుఁ జూచిన కొంప మునుఁగును.

(యద్ధవుఁడు పోవును)

[అంబప్రవేశము.]

అంబ—నుమనా, నానూనా! నా నుమనుని గొంపోయిన దారిని మీఱ నొక్కడయిన బోలేదా?

అభి—నీ తనయుని గొంపోయిరా ?

అంబ—అవును పశ్చిమమునకు; ఇటుఁడన్నమించెడి, నినము లఱ తమిందెడి యాదిశకు.

అభి—నా ప్రయాణము కూడ యా బాటనే.

అంబ—అటులయిన, నే నిర్భాగ్యురాలను. నన్ను వటువకు ము. ఆతని గలసికొనిన, అమ్మ వేచి యున్నదని చెప్పును.

అభి—సరే, చెప్పెదను.

(అంబపోవును.)

[భైరవార్చకులు పాడుచుఁ బ్రవేశింతురు.]

జయ భైరవ జయ శంకర

జయ జయ జయ ప్రళయంకర

శంకర శంకర.

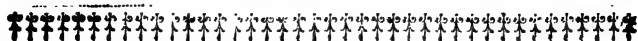
జయ సంశయ భేదన

జయ బంధన ఛేదన

జయ సంకట సంహర

శంకర శంకర.

[ఎల్లరు నిష్క్రమింతురు.]

ము క్త ధార

(విజయ పా నడచు యోధుడు ప్రవేశము.)

విజయ—రాజ పుత్రులారా! నా విజయ పూర్వక వందనము
లగైకొనుచు. నేను రాజుగారి యెద్ద నుండి వచ్చితి.

అభి—వారియాజ్ఞ యేమి?

విజయ—ఓహో! నేకాంతమునఁ జెప్పవలెను.

సంజయ—(అభిజిత్తు హస్తమును బట్టుకొని) ఏకాంతమున
నేల?—నామకు రహస్యమా?

విజయ—నా కిడిన యాజ్ఞ యట్టిది. యువరాజా! గుడారము
ప్రవేశింప నిను వేడుచున్నాను.

సంజయ—నే నాతని వెంటికి పోయి తీరెద. (పోవోపును)

విజయ—మాడదు! అటుచేయుట రాజాభీప్రమునకు వ్యతిరే
కమవును.

సంజయ—సరే, నే నీ బాట ప్రక్క నాతనికై వేచి యుం
దును.

[విజయ పా లానుచునడచి యభిజిత్తు గుడారపు వైపుపోవును]

[పుష్ప లావిక ప్రవేశము.]

పుష్ప—(సంజయునితో) ఆయ్యా, ఈజిదెవరు, యుక్తర
మాట నిభూతియో?

*****

సంజయ — అతని నేల వెదకు చుంటివి?

పుష్ప — నా దీయూర కాదు; దేవుని నుండి వచ్చుచుంటి.

ఉత్తర కూటములో నానిని ప్రోవను పూలఁ జల్లుచుంటి రని వింటి. అతఁ డొక మహాత్ముఁడయి యుండును గాన నా సొంత పూలదోట నుండి, యీపుష్పములఁ గొని వచ్చితి.

సంజయ — అతఁడు మహాత్ముఁడు కాదు; ఉపాయకాలి.

పుష్ప — అతఁడేమి చేసెను?

సంజయ — మా జలపాతమును బంధించెను.

పుష్ప — అందు కొఱకా యిత పూసి? జలపాత బంధ నము

వలన దై నాభీష్టము సిద్ధించునా?

సంజయ — కాదు, కాదు. అది దైవ గతి నే యర్థగించును.

పుష్ప — నా కవగాహనముగా లేదు.

సంజయ — అవగాహనము కావండుటకే నీకు మేలు. తిరిగి

పోయి, (అమె పోవండును) నిలుము; ఒక్కమాట చెప్పుము! ఆ వితంభోజును నాకమ్మెదవా?

పుష్ప — దీని నే నెమ్మఱుడదు; ఇదివఱకే దీని నామనము నొక మహాత్ముని కర్పించితి.

సంజయ — దీనిని, అందరి కంటె నెక్కువగనే గారవించు వేరమ పురుషుల కిచ్చెదను.

పుష్ప — అటువలె దీరికొమ్ము. (అతఁడు వెల నియ్యఁబోవు ను) గురు! దీని! వెల లేదు! నా వసుస్సక్తుల నా తండ్రికి సమర్పించును. దేవతరి గ్రామవాసి వగు బేవతాల వజ్జిము, పూజ నమ్మదాన పనియఁ గూడఁ జెప్పుము.

[అమెహాపును]

*****

[విజయ పాలుండు ప్రవేశము]

సంజయ—యవరాజుక్కడ?

విజయ—గుడారమున బద్ధుడయి యున్నాడు.

సంజయ—యవరాజు బంధితుడా! ఏమి తగని పొగరు!

విజయ—రాజు గారిడిన యాజ్ఞా శత్రు మిదిగో!

సంజయ—ఎవ్వకుట్ర యిది? ఒక్క నిమిష మాతని కడకుఁ బోయెద.

విజయ—శ్రమింపుడు, పోనీయఁ జాల.

సంజయ—అయిన నన్ను గూడ బంధింపుము! నేను రాజాజ్ఞా నుల్లంఘించిన వాడను!

విజయ—నా కా యుత్తరువు లేదు.

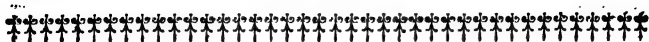
సంజయ—ఆ యుత్తరువును బలవంతమున గొనుటకు నేనె యాసని యుద్దకుఁ బోయెన. (కొంత మూరము పోయి, మరలి వచ్చు ను) నా పేరు చెప్పి యీ సితాంభోజమును యవరాజున కిస్తు.

[వారు పోవుదురు]

[శివతారకుండి వెంబడించుచున్న పురజనులతో శివతార వా ని యగు బైరాగి ధంజయుండు ప్రవేశము]

ధనం—(అరుచరులలో నొకనితో) దయ్యము వలె గళా హీనమై యుంటివే! ఏల? ఏమి విశేషము.

మొదటి (శివతారవాని)—ప్రభూ! రాజు బాప ముఱచి చం దపాలుండు కొట్టు దెబ్బలు సహంప లేకున్నాము.

(శివతార నాయకుడు, గణేశుడు ప్రవేశము)

గణేశ—బాబూ, నీ వాళ్లు నొసంగుము! ఆ తులువ చండపా
లుని హస్తదండముకు పెగలలాడి తీసికొని, నాదెబ్బ నాతనికిఁ బూ
ర్తిగ చవిఁజూపెద. సెలవియు!

ధనం—దెబ్బకా నిది, యెట్లు రుచించునో పూర్తిగ వారికిఁ
జూప యత్నించిన మేలు. చుక్కాని తరంగమాల కలుపుటకు కాదు,
సరిగ నిలిచి యుండి వాని జయించుటకు.

కండవ (శివ) ఆయిన మీ యభీష్టమేమి?

ధనం—తలసెత్తి కొనుము! ఏదియు నిన్ను హింసింపఁ జాల
దని యనుకొనుము; హింసమే యంత మొందును.

మూడవ (శివ)—నన్ను నేదియు హింసింపఁ జాలదని చెప్పు
ట కష్టము.

ధనం.—మనలోని పరమ పురుషుడొక యగ్నివ్యాల,
తేజ మన్నిహింస ల దహింపఁ జేయును. స్థూల కాయము మోటు
మొకము వంటిది. దెబ్బ తగిలిన నది యేర్పుచుఁ బోవును.—
నోళ్ళ నంతగా తెఱచుకొని నిలచుంటిరే? నా మాటలు తెలిసి కొన
లేరా!

కండవ (శివ)—బాబూ, మిమ్ముల తెలిసి కొంటిమి! మీ
మాటల తెలిసి కొనక బోయిన నేమి లాభము?

ధనం.—ఆయిన, మీ మనస్థితి మందు లేదు.

గణేశ—మాటల తెలిసి కొనుట కంతయో కాలము పట్టున

~~~~~

నుటనిజము కాని నిన్ను తెలిసికొనిన తక్షణమే సురక్షితుల మగుదుము

ధనం—తక్షణమే సురక్షితులారా? అయిన తరువాత మాట
యేమి?

గణేశ—మాకు నీడ నొసఁగు వాడవు నీవ యని మామఁడెరి
యును. అది తెలిసికొనుటయేగద.

ధనం—కాదు. ఎంత మాత్రమును గాదు. అందు వలననే,
యొకను క్రోధముచే మీ కనుతెఱుబాఁ యున్నవి. మీవాక్కు నందు
సంగీతము లేదు. తగిన రాగము నందిస్తువా?

(పాడును)

ద్విపద॥ పామేశ నీవిష్ట పడియెద పో

పాపి బా దబ్బరే బొదెద గాక.

పితీకి పందలారా! హింసనుండి దప్పించు కొన నితరులకు
హింస చేసినఁ జేకురు. లేకున్న పలాయుతులగుదురు. రెండును నొక
టియె. రెండును స్థూలకాయమునకు సంబంధించిన యవస్థలే.

(తిరుగ పాడును)

గీ॥ పాపిపాపియి మొ డాగియో భయముచేత

నిన్న విడిచి పోనే బ్రతుల్ని వి నత్రును

నన్న రసి పట్టి బంధించి నాడు న్వ

మును కడంక మై నీవు గైకొనగ నగు నా.

జాయనలారా, గమనింతుడు! మృత్యుంజయుఁడగు భగవా
నునితో బద్ధుఁబ నిష్క్రమింపఁ బోవుచున్నాను. నే నతనితో నిటు

లగగోరియుంటి, “నను బరిక్షించి చూడుము, దెబ్బలు నన్న హిం
సించునో, హింసింపవో” భీరువులతోడను, భీకరుల తోడను
ఈ యాత్ర యందు నా పడవను నింపను.

(తిరుగ పాడును)

గీ॥ ఇదియె నాకడసారి పన్నిదము నుమ్ము
నీవె గలుపొందెదో లేక వేనె గలుచు
వాడనో యది మున్నందు జూడనగును;
విపణులను వీధులను సమావేశములను
ఎల్ల చోటుల నవ్వచు నెలమినుండు
నన్ను నెద్దింప గలవో గానంగ వలయు!

అందలు (కలసి కేక వేయుదురు) నె బాస్, నాయనా!
“నన్ను నెద్దింప గలవో గానంగ వలయు!”

కందవ (శివ)—మీ కళ్ళటికి బోవుచున్నారు?

భనం—రాజుగారి యత్నవమునకు.

3 (శివ) రాజుగారు చేయు నుత్సవము నీ కొఱకు గాదే. నీ
కవటి కేల బోవలయు?

భనం—రాజుసానమున నా పేరెఱుక బడుటకు.

4 (శివ)—నీ వొక్కసారి దొరికిన, ఆ, ఆతఁడెప్పుడే—ఫీ
యిట్లెన్నటికి జలుంగుదాను!

భనం—కానియ్య వయ్యా! పూర్ణముగా గానియు!

1 (శివ)—గురోజీ! రాజునకు నీవు భయపడవు. కాని నీ

+++++

మో అడలిపోదును .

ధనం—మీరాకనికి హానికేయ లోలోన దలచు చున్నారు కాననే యిట్టి భయము. నే నెన్నటికి హాని నేయగోరను. కాన నే భయపడను.

2 (శివ)—మేలు, మేలు! మేమును మీ వెంటికి వచ్చెదము!

3 (శివ)—సరే! మనము రాజస్థానమున కేగదము.

ధనం—రాజా శే మడిగదరు?

3 (శివ)—అడుగుట శేమి! అనేకములున్నవి. కాని యం దీయ బడునది యేది యని సందేహము.

ధనం—రాజ్యము శేల యడుగరాదు!

3 (శివ)—అయ్యో, హాస్యమునేయు చున్నారు!

ధనం—ఎన్నటికి నట్లుగాదు! రాజ్యము రాజుది మాత్రమే యయి ప్రజలది కూడ గానియెడల, రాజ్యముకి పాదముపై నె గురుచుండ మీరు భయావహులనై వణక వలెను! కాని అట్టి స్థితికి చేవుడు సహితము కంటకదడికెట్టను. రాజా శేమము కొంత మీరు రాజ్యము నడుగ నగును.

2 (శివ)—అప్పుడు వారు మమ్ము ద్రొబ్బి వైచిన?

ధనం—మీ రడుగు దానిలో యదార్థమున్న యాత్రోత్సవ తిరుగ రాజే యనుభవించును.

(పాడును)

ద్విపద|| స్మరణకు శాదుగా పరిమేశ నీవు

కరుణ మయ్యల నీవు కడజేర్చు మాట!

నామరలారా! మీ కిందున్న నిజము చెప్పుకునా? విడుదల
సింహాసనము లో కేళువదవి మీరు గుర్తింప కున్నంత కాలము, దా
నిని మీ రడుగుట నిష్ఫలమగును.

(తిరుగపాడును)

ద్వీపద|| మమ్మెఱుంగని కారణమునగాదె

గుమ్మము కడ రాగ మయ్యల గాంచి

తెలుపు న వేముదుర్ ద్వారపాలకులు

జెలుపలనే మేము నిలుచుండ గాదు.

దో వారికు లెట్లు మనల గుర్తింప వలయు? మన నోసటిపె
రాజ చిహ్నము పరా గాచ్చాగితమయి యున్నది. మన మాక్కును
స్థిర పరుప నిదర్శనముల నేమియుఁ జూపలేను.

గీ|| జీవ విడితివి మాకు నీచేతులార

మరియు దానితో మానంపు మకుటముమ్ము;

కాని లజ్జ యాసయు సిగ్గు దాని బట్టి

మరిన హస్తములను జిక్కి మాసిపోయి

ప్రతి దినంబును నీయూచి ప్రభను దగ్గు.

1 శివ—మీ రన్ని చెప్పినను, మీరు రాజస్థానమునకుఁ బోవ
పేషు చేపా మేము గుర్తింప లేకున్నాము.

ధనం—కారణము నే దెల్పుదునా? మీ విషయమై నా మన
ము సందియ పడుచున్నది కాన.

శివ—ఏమి, తండ్రీ! అట్లంటిరి!

+++++

ధనం—ఈత నేర్చుటలో, మీ కంటే కలుకు నన్నంటి యెం
దరో, యీత పెలకువ నంత మంచి పోవుటయే గాక, నన్ను గూ
డ దిగిలాగుదురు. మిమ్ముల వీడి యెప్పుడను వెంట దీప తని తా
వు కేగెద.

1 శివ—రాజా మాత్రము మిమ్ముల మలభయగఁ బోగీయరు!

ధనం—పోనిచ్చుట కతఁడెవరు?

శివ—నిశ్చయ హింసించిన మే మూరకుండ లేము!

ధనం—ఈ నా దేహము వెఱఁగి నే నప్పించి నోయాయయే
నా మూలమున హింస బడ నట్లెడ, మీరును నెచ్చుకొన నుండవలె.

శివ—మేలు మేలు! సరే, నాయనా! మేమును వచ్చెదము,
కానున్నది గానిమ్ము!

ధనం—నాకై మీ రిచట కేడియుండఁడు. ఇది పరస్థలము.
ఈ ప్రాంత్యమును గూర్చి కొంత తెలియఁ జేసి కొనవలెను.

[ధనం. పోవును.]

1 శివ—తయ్యుత్తర మాట వాచుల ముఖకైకఁ జూడుము!
సృష్టికర్త వీరిని కయ్యుత్తరు పెద్ద మాఁకపు పిండితో ప్రారం
భించి సాతముగ కయ్యుత్తర కేకుండ నోపు!

2 శివ—వీరు తొడిగి కొనిన చిగువు దున్నులఁ జూడు!

3 శివ—ఓయీ! నీకు తెలియదా! వాఁలొ నన్న దినుమఁదయు
బయటకుఁ బోకుండ దిగించి కనుకు తామె మాట గట్టు కొందరు!

1 శివ—వారు పట్టుక తోడ నెక్కడ కివులు. సంత సంతకను,
లేవు స్థలములకు, వెంట వెంట బోవుచు బీదలముల గడపు

చున్నాడు.

2 శివ—చెప్పు కొన దగిన విజ్ఞాన మేమియు వారికి లేదు. ఇంక వారి గ్రంథములూ! పట్టి పనికి మార్చివి.

1 శివ—కేవల మట్టివే! వాని పుటలపైఁజెదలు జాతుల గట్టి ప్రాకు చున్నటు లుండునుగా!

3 శివ—సె బాస్, ఏమి మాట! చెదలు! నిజముగ చెదలే? వారి విజ్ఞానమే అన్నింటి దుక్తునియలుగ గొరికి వేయును.

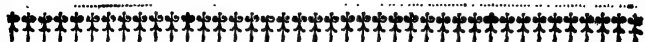
3 శివ—పుట్టల గూడ బెట్టును. మాస్తములతోఁ బ్రాణమును దీసివేయుదురు; పాత్రములతో మనమును చాడువేయుదురు.

2 శివ—ఎంతపాపము! వారి నీకను దాకిన మాత్రముక పాప ము సోకు నని గురువుల వా రనిరి. దానికిఁ గారణము దెలియునా?

3 శివ—చెప్పు మేమా.

2 శివ—దేవాదురులు సంద్రులను మధించి యమృతమును గొనిన పిమ్మట గొన్ని సుధాణువులు దివిజ కుంభముల నుండి భువికి సోలికను. తదమృత నిక్తమృతకచే సృష్టింపఁబడె శివ తారలూని ప్రభలు పురుషుఁడు. ఇంక హత్తర కూటములూని తొలి మానిసి యాక్షి నో, దేవతలు విడిచిన కుంభముల నచట నచట నంటియొన్న ముగ ను రక్కసులు వాగు కలతో ననుభవించి యే మూలతో పారవైచిన, ఆపాత్రలు భిన్న భిన్నములాయె. అతఁడా ముక్కులతో గూర్చు ఁడను. అందుచేతనే వా రింత గట్టి అబ్బా, దేమిసోత! ఎంత యాకుచి!

3 శివ—ఇవంతయు నెక్కడ స్ఫూరించునా?

2 శివ—మన గురువు గారి నుండియే!

3 శివ—గురువరా! (గౌరవ సూచకముగ శిరమువంచి) సత్య స్వరూపుడవు, నీ కీ సత్యమవు—

[ఉత్తర కూట వాసుల గుంపు ప్రవేశము]

1 ఉత్త—కమ్మరి యగు విఘ్నాతి రాజుచే క్షత్రియునిగఁ బరిగ్రహింపఁ బడుట తప్ప, సర్వమును హాయిగ జరిగెను.

2 ఉత్త—అది కేవలము గృహ సుఖంధమయిన విషయము. మున్నందు దానిపని బట్టెదము. ప్రస్తుతము మంగళ ధ్యానము గావింపఁ తము, “అస్థాన శివీ విఘ్నాతి చిరాయువు నొందుగాత!”

3 ఉత్త—క్షత్రియాయుధములతో వైశ్య సామ్రాజి లనేకము చేసిన విఘ్నాతి! “విఘ్నాతి? చిరాయువును గాక!”

1 ఉత్త—అల్లద! శివ తార వాడులు కొందఱు.

2 ఉత్త—నీకేమి గుర్తు?

1 ఉత్త—చెవులగప్పు కుళ్ళాయు లవిగా! ఎంత వికారముగ నున్నారు! నెత్తిపై నడచుటచే పెరుగుట మొనరా యన్నట్లున్నారు.

2 ఉత్త—ఇన్ని రకముల కుళ్ళాయు లందఱ వీ రిట్టి దానివేల గ్రహించిగో దేహమున చెవుల నుంచుట సృష్టికర్త తప్పిద మని యెంచి యుందురా?

1 ఉత్త—వారిలోని విలువయిన స్వల్ప భాగమునైతే మను ర్విహుండు చెవులకు కట్ట వలసి.

3 ఉత్త — వెట్టి మొగమా, అటుగాదు! అంత కంటే, ప్రపంచ జ్ఞానము వారి లోనికిఁ బ్రవేశించి బాధింపకుండ శేయటకయ్యి యుండు.

1 ఉత్త — ఉత్తర కూటపు వాడెవడయిన చెవినులుపు ననుభవము వారి నావహించినది!

(అందరును నవ్వుదురు)

1 ఉత్త — ఓయీ! శివతార మూర్ఖులారా! ఏమి విభాధ?

3 ఉత్త — ఇది మా పండుగు దినమని యెఱుంగరా? రెండ, మా లో పాటు అరచుండు — “అస్థాన శిల్పి విభూతికి చిర యు పగు గాత్ర!”

1 ఉత్త — మీ గొంతుక లెండి పోయినవా యేమి? విగ్రహ గాత్రక నేయుండు — “విభూతికి చిరాయువు ప్రాప్తించు గాత్ర!”

గణేశ — “విభూతికి చిరాయు పగుగాత్ర” యని మేమేల యరవవలెను? అతడే మొనర్చెను?

1 ఉత్తర — అదే వివరయ్యా! “అతడే మొనర్చెను?” ఈ ఘన వార్త యింకను వారికిఁ జేరనే లేదు! ఇదంతయు వారి కుశ్యాయిల మహాత్మ్యము!

[ఉత్తరకూట వాసులు నవ్వుదురు]

3 ఉత్త — అతడేమి చేసెనా! ఇదిగో! మీరు త్రాగటకు నీ తాతని కేటిలో నున్నది! ఇంక నేమి కావలె! దాని వడల కన్నునీటి యెద్దటిలో కప్ప లెండి పోయినట్లు మీరెండి పోదురు.

2 శివ — మా నీరు విభూతి చేతులలోనా! ఒక్కమారుగ నతఁ

~~~~~

మ దేవుడయి పోయెవా?

2 శిర — వని శుండి దేవుని తొలగించెను. దేవునిపని కాక
జేతూను కొనును.

1 శిర — ప్రతిని నిరసమును వూప మచ్చుర కేవలము ను
బ్బువా?

1 శిర — లేకని! ముక్తధార యడు కట్టయే.
(శివతార వాసులు వినుక బడి నవ్విరియెను.)

2 శిర — ఇది నోవ్య మునుకొను చున్నారా!

గణేశ — ఏమి! మరేమి జిది! భైరవస్వామియేమా కొనగిన
వరము నీ కమ్మ పుడికి జేయుట!

1 శిర — అదిగో యా : పను మీద! నికులములు కనబడుట
లేదా?

2 శిర — కంకరా! ఏమి యీ : పరీక్షము. అమ్మయ్యో!

3 శిర — ఈశ్వరా! చుక్కల కేసి మిగుల రూపమున చాటు
జన్మ పెను భూతము వలె నున్నది!

1 శిర — తన కార్యమో మీకు నీ రంద్రకుండ వాపునది యీ
మిగులయే!

గణేశ — నీ యపహాస్యమునింక కట్టివేయుము; నే నూహకొన
ను. చాలు చాలు! కొంత సేతూకకున్న, చంద్రుని నందుకొననీకమ్మ
కొడుకు దీరిపై స్వారి జేయు నందువు!

+++++

ఉత్త—వారి టోపీల మహాత్మ్యమిది. వారు హితము విసక
శాశన మందుదురు.

1 శివ—మేము శాశన మంద నొల్లము.

ఉత్త—క్రావ్యముగా మాత్రమన్నది! మిమ్ముల కాపాడువా
శరీర

గజేంద్ర—చూ స్వామి, మాబైరాగి ధనంజయుని నీవు చూడ
లేవా? ఆ యువ శరీర మొకటి యాలయమున నున్నది, మరియొకటి
తెలుపల నున్నది.

3 ఉత్త—వినుడు, చెవి టోపీల వాండ్రను వినుడు! వారి క్
భోగలి నుండి నెవ్వరును తప్పింప లేరు.

(ఉత్త రకూట వాగులు పోదురు.)

(ధనంజయుడు ప్రవేశము.)

ధనం—హీన మతులారా! యేమచుచుంటి? మిమ్ముల మృ
త్యువు నుండి దప్పింప నా చేసున్నదా? అట్లెని, మీరు ముమ్మాటి
కిని మృతులే!

గజే—విభూతి ముక్తధారా జలము నాపి వేసె సనియు
తర కూటము లనిరి.

ధనం—కట్ట నడ్డుగ గట్టి రనిరా?

గజేశ—అవును బాబూ!

ధనం—మీరు సరిగా వివరేదు!

గజేశ—అది విన (బయోజనము) లేనిదే! మీ చెవుల వ

న్నటి నా వద్దనే యిడితిరా? మీ యందరి కొఱకు నేనె వలయువా?

3. శివ— వినుట శే మున్నదని, తండ్రీ!

ధనం— అంతర్గత మయినను, బాహ్య మయినను, తీవ్ర శక్తిని వశపఱచు కొనుట స్వల్ప విషయమా?

గణే— కావచ్చును; కాని దిని మాట? నీటిని—

ధనం— అదివేళు సంగతి. అట్లు జరుగ భ్రావుడెన్నటికి నై పడు. నేబోయి యీ యుదంతమును సాంతముగా దెలిసి కొన వలయు. లోకములూ ననేకు లనేక విధములుగా జెప్పుచుండు. వాని విన కుండుట బ్రతుక కుండుటయే!

[ధనంజయుడు పోవును]

[శివతార వాసుడు మఱియొకఁడు (వవేశము.)]

4. శివ— భీషణా, వార్తలేమి?

భీషణ— శివతారనుండి యువ రాజును తిరుగ రావించుకొనిరి.

అందఱు— అసంభవము!

భీషణ— మీరు చేసెడి దేమి?

అందఱు— తిరుగ నాతని గొనిపోదుము.

భీషణ— ఎట్లు?

అందఱు— బలవంతమున.

భీషణ— రా జూర కుండునా?

అందఱు— అతని లక్ష్య పెట్టుము.

+++++

[రణజిత్తు, మంత్రి, ప్రతాపము]

రణ— ఎవరినిరా, లక్ష్యపెట్టక పోవుట?

అందఱు— ఏ లిస వారికి చిరాయు వగు గారి!

గణేశ— మీ కడ కొక విన్నపము జేయ వచ్చితిమి.

రణ— ఏ మది?

అందఱు— యువరాజు గారు మాకె గావలె.

రణ— మీ విన్నపము ముద్దుగా నున్నది; కొరక న్యుల్ల ముగానే యున్నది.

1, శివ— చిత్తము. శివతారకు మే మారని తిరిగి గొంపోడు ము.

రణ— కొంపోయి యుత్సాహముతో పక్షుల గట్టుట మర తుటకా?

అందఱు— ఏమి జేతుము? తిండిలేక మాడుచున్నాము.

రణ— మీ నాయకుఁ డెక్కడ?

2. శివ— (గణేశుని వైపు జూపుచు) ఇదుగో, మా నాయకుఁ డు గణేశుఁడు.

రణ— ఇతఁడు కాఁడు! మీ బైరాగి యేడి?

గణేశ— అదే, వచ్చు చున్నారు.

[ధనవిజయుఁడు ప్రవేశము]

రణ— వీరల మై మరువ జేసిన వాఁడవు నీవు.

~~~~~

భనం— నిజమే నయ్యా! నేను కూడ మై మరచి యున్నాను.

రణ—మూటకు మూట బతులు చెప్పకుము. దీనిని శిష్టులు. పన్నుల నీయుట నీకెప్పుడేనా?

భనం—లేదు! విశ్వయముగా లేదు.

రణ—నీవు పొగడ బోతువు.

భనం—నీది కానివాని నీ కియ్యగోడదు.

రణ—వాది కాదా?

భనం—మా క్షుధ తీరి మిగిలిన దానితో గొంత వీడి. కాని మా క్షుధ తీరుటకు వలయునది నీది కానేరదు.

రణ—నా పోలికల నాకుఁ బన్నుల నీయవలందఁ జేరువా?

భనం—అవును; వారు పిటికి తనముచే, తాఁబడుటకు సిద్ధముగ నున్నారు. వారికి నే నుపదేశించు నదేమనెన “ప్రాణహతతే ప్రాణము నర్పింపుడు.”

రణ—దైర్యమును చెప్పి నారి పిటికి తనమునకు ప్రాణహతతే తమము గావించు చుంటివి; కాని యా దైర్యమున కా వంత తూట పడిన వారి భయము రండింతల వేగముతో విచ్చుకొని వచ్చి హతశశింపఁ జేయును. నీ లలాట పట్టును విడుపు ప్రాణము తిడినది.

భనం—అలపట్టును నా హృదయ పీకమునఁ జేర్చితిని. అచ్చట నుండు గదా విపద్ర హితుఁడు భగవానుఁడు.

~~~~~

రణ— (శివతారనానులను) మీ రందరు మీ పురమును జేరు
డు; బైరాగి యిచ్చటనే యాగును.

అందరు— వలదు, ఎంత మాత్రము వలదు బడదు.

[పాడును]

గీ| అగు మంచును నీ వంత యారవ సేల?

ఎంత నిర్బంధ పెట్టిన సుంతయైన

దాటు బాలంగ నేర నీ ధర్మ మెపుడు

అగు నదిమేనొ యది మాత్ర మాగ గలదు!

రాజా! నిర్బంధము వలన నీవు దానిని బొంద లేవు. స్వ
ప్రయోగే స్వ గ్రాహ. నీవు దురాశ చే గ్రహింపఁ గాదు నది యెల్ల
తప్పుబడి. ఎన్నటి కయిన దాని విడనాడ వలసినదే.

[పాడును]

గీ| ఈవు విధించు కక్షల హెచ్చుగాను

కతివలయు మూఁఁబి త్రంబు గాన బడెడి;

అనుభ వించెడు వాఁడొక్కడగును సుమ్ము,

ఇన్న వర్చిర దాని నహించు నతఁడు.

రాజా! బలుకు నుపయోగించి పొందిన యీ ప్రపంచము నీ
ప్రపంచ ము కొమట కప్పించు. నీవు దేనిని స్వేచ్ఛగా నుండ నిర్తు
నొ యది నీదే; కాని నీవు స్వాధీనము జేసికొన బ్రతుక్కింపును.
ఎన్నటి రిప్పించు కొనును.

[పాడును]

గీ॥ నీ మనో రాగమును బట్టి భూమి నెల్ల
నాట్య మాడితు ననెడు స్వప్నంబు నంద;
అట్టై కన్నుల గెరవంగ నయ గలవు
ఈ వెళుకు గోనట్టి పవనో జరుగ.

రణ—ప్రధానీ! ఈ బైరాగిని చెఱసాల నుఱుము.

మంత్రి—దేవరా,— (అరుసు)

రణ—ఈ నా యాజ్ఞ నీ కిట్టముగ లేవటు లున్నది?

మంత్రి—భీకర శిక్షాయంత్రము సిద్ధమయినది. దాని భయం
కరత్వమును అతిశయింప బ్రయత్నింప నది కగ్గను.

శివతార—దీని నెన్నఁటికి జరుగనీయదు.

ధనం—నన్న విడువఁడు; నా మాట వినుఁడు! నన్న విడిచి
పొందు.

1 ప శివ—యువరాజుగారిని కూడ మాకు లేకుండ జేసితిరే?

2 శివ—మా కిద్దఱును లేకుండిన మాశక్తిని భరించు వారెవరు?

ధన—నే జితుడను! నన్న వెఱకకు పోనకుండు.

అందఱు—ఎందుచేతను. తండ్రీ?

ధనం—నను పొందితిమని యానందించుటలో మిమ్ములనే
మీరు కోల్పోతిరి. ఈజ్ఞను గూడ దీయుట నాతరముగాదు. నా
కు సిగ్గు కచ్చు చున్నారు.

*****

1 శివ—క్షమింపుడు! అటులనకుడు! మీ యాస్పికము నెరవేర్చుము.

ధనం—అటులయిన నన్ను విడిచి పొందు.

2 శివ—మమ్ము విడిచి యే దుటకు మీ మనసొప్పువా? మమ్ముల ప్రేమింపవా?

ధనం—ప్రేమచే మీకు స్వాతంత్ర్యముం దుంచుట మేలా? ప్రేమచే మీకు నులిమి వేయుట మేలా? పొందు! నను విడిచి పొందు!

2 శివ—సరే, బాబూ! మేము పోవుముగాని—

ధనం—‘కాని’ యేమి! తలలెత్తుకొని బొందు.

అందరు—చిత్తము, చిత్తము, ఇదే పోవుచున్నాము.

[మెల్లగ కదలిపోవు చుందురు.]

ధనం—అదియేనా పోవుట! పొందు, వేగముగ బొందు.

గజ్జీ—మీ యిష్టము. కాని మీ యూహలు మీ యాశలు మిమ్ములనే యంటియుండు నని నమ్ముడు.

(వారుపోదురు.)

రణ—బైరాగీ, ఏమి నీ యోచన? అంత మాన మేల?

ధనం—రాజా, వారు నన్ను కలత బెట్టిరి.

రణ—ఎందుకయి కలత?

ధనం—మీ చండపాలుడే, దండముతో జేమి లేక పోయి నదాని నే జేసితి నని భయపడుచున్నాను.

#####

రణ—అటు లనుకుంటున్నాను పోయేమి?

ధనం—నా యూహలను యాశలను బలపఱచితివని తలచి నా లోన గర్విం దితిని; కాని యీ గోజు నేనే నా యూహలను యాశలను బెరుగు కొంటి నని, చెప్పరీతి నా మోమున గొట్టినట్లు ప్రవర్తించి.

రణ—ఇదంతయు నెట్లు సంభవింప నయ్యెను?

ధనం—వారిని లేపిన గొలఁది, వారి మత్తంబులు పరి పక్వ స్థితి ని బొందక మరింత క్షీణించు చున్నవి.

ధనం—రథసావేళులను గాఢ జేయఁటచే జనుల ఋణభార ము తగ్గింప లేదు. వారి దేవుని కంటెను నేను గొప్పవాని నని వారి నమ్మిక. అందుచే భగవంతునకు వారు సమర్పింప వలసిన విధి పూర్వక ఋణము నే గొట్టివేయ గలనట! ఆ నమ్మికతో వారు కనుల మూసికొని నన్న బట్టుక వ్రేలాడు చున్నారు.

రణ—నిన్నా భగవంతుఁ డనుకొనుచుంటా?

ధనం—కనుక నా యొద్దనే నుగిసోయి, దైవము నెన్నటికిఁ జేరరు. వెలుపలనుండి వారిని బలవంత పెట్టుటచే నేను, లోపలినుండి తిన్నగ నడిపించు భగవంతుని గప్పి పుచ్చితి.

రణ—రాజనకుఁ జెల్లింప వలసిన బహుల కట్టకుండ నామ్రదువు; భగవంతుని కర్పింప వలసిన దాని నీ కొనుగైన నీవు నీ మనుషుల లోబాధ జెంద కుందువా?

(పాడుచు నచ్చకులు బ్రేవేళితురు)

(పాట)

తిమిర హృద్విదాణ

జ్వల దగ్ని నిదారుణ

మరు శ్మశాన సుచర

శంకర శంకర

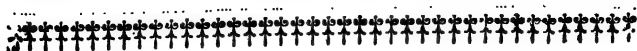
వజ్రఘోష వాణీ

రుద్ర కూల పాణి

మృత్యు సింధు సంతర

శంకర శంకర,

[వారు నిష్క్రమింతురు.]

ము క్త ధార

—:0:—

(యద్ధపుడు పు: ప్రవేశము)

యద్ధ—ఏమిది? రాజుగారు యువరాజును జూడకుండ పోవుట!

మంత్రి—తన మనో నిశ్చయమునకు భంగము వాటిల్లినని భయపడెను. అతని మనంబీ సందిగ్ధస్థితినుంట చేతనే బైరాగితో సంభాషణ సాగించు చుండెను. గుడారమును జొచ్చుటయో, గుడారము వదలి వచ్చుటయో, యి నిశ్చయించు కొనలేక పోయెను. నేబోయి యువరాజును జూడవలెను,

[ఇద్దఱును పోదురు.]

[ఉత్తర కూటస్థులు కొందఱు ప్రవేశము]

1 ఉత్త—మనము దృఢ చిత్తులమై యుండవలయు. రాజు నొద్దకు బోవుదము రండు.

2 ఉత్త—అటుజేసిన లాభమేమి? యువరాజుయనకు ప్రాణ నముడు. ఆయన నెన్నటికి మనము గ్రహింపలేము. ఆయన మనపై యాగ్రహించును.

1 ఉత్త—అయిన నేమి? మన మనంబుల నించుక యాతనికిఁ బెరియ జేయవలెను; పిమ్మట నేమి జరిగిన జరుగ నిత్య. యువరాజు మనపై ప్రేమనిత చక్కగ వెల్లడిజేసి నంతుల కిదియో ఫలము? ఉ

~~~~~  
 1 శత్రు—కాని నీవారము నుండి కష్టము నుభవించుచు
 కదా!

2 శత్రు—ఇదియే సంభవించునని విడ జగమున వ్యాజము
 లేదు!

3 శత్రు—మాత్రము బట్టి యేమి నమ్మకకర్తనుగాదు.

1 శత్రు—రా నారవి క్షిప్ర పోయిన జీవము యును చేయి
 వలెను.

2 శత్రు—ఏమి చేతువు?

1 శత్రు—అరవి నిచ్చట నుండ నీయ నుదడు. నంది లోయ
 లో నరదు గావించిన మాంసముననే యాతని బంపివేయ వలెను

3 శత్రు—కాని బాబువా గావించునని యేమి, ప్రభువ మా
 లకు నీవారము లేదని. రాజసౌధములో ముహూర్తిని వాడలేము.

1 శత్రు—మన కిష్టపడకుండ నారవి రాజ కన్యక దాచి వేయ
 చున్నాడు.

3 శత్రు—అరవి దాచెనా! నరకు నోడల బడగొట్టివారవి నీవ
 ల క్షిప్రకొనివరుము!

1 శత్రు—సౌధమున కగ్ని ముట్టించెను.

(మంత్రియు యుద్ధవుడు ప్రవేశము)

1 శత్రు—(మంత్రితో) మా తోడ దాగుడు మూల లాజకుము!
 యువరాజు నీవలకు గొవిరా!

మంత్రి—అరవి నీవలకు దెచ్చుటకు నీ వెడవి!

సర్వమును జూచుచు నున్నాను. అదియంతయు నీసహా మూలమున నె జరిగి యుండెనె.

2 ఉత్త — అదియంతయు నీసహా మూలమున నె జరిగి యుండెనె. అదంతయు పరికిరాదు! దాని యున్న తావునుండి యాతిని నీవు కీర్తి చెప్పుడు.

మంత్రి — అటయిన, ప పాలనా బాధ్యత మీరలె వహించి అతని చెఱసాల నుండి వదలి వేయుడు.

3 ఉత్త — చెఱసాల నుండియో!

మంత్రి — ఔను రాజురని చెఱుచెట్టెను.

అందఱు — రాజు చిరాయుష్యంతుడగు గాక! ఉత్తరకూట మొకకు జయము జయము!

2 ఉత్త — ఇందు చెఱసాలకు బోయి యచ్చట.

మంత్రి — ఏమో?

2 ఉత్త — విసూతి పాఱవైచిన హారములోని పూవును తెరికి వైచి నారమును యువరాజు మెకను వేయుదును.

మంత్రి — ఇరగింపు ఖండిచుట చేయువరాజు దోషి యయ్యెనని యాచుచున్నారనిదా. అట్టి రాష్ట్ర నిబంధనల మీఁదికి మీ చుటలో దోషము లేదా!

2 ఉత్త — కేవల మది వేఱు విషయము.

3 ఉత్త — పోనిమ్ము! మేము నిబంధనల సత్ప్రతిమించిన మాత్ర మేమి?

మంత్రి — మీ పాదముల క్రింద నున్న భూమిపై మీ కిష్టము గల, భూమ్యాధికారముల వ్యక్తికన్న భూమిప్రదేశము లాసతి

దునుక పచ్చుట. కాని, యీ కూన్య ప్రదేశమును గూడ నిష్పదర ని సే నొక్క చెప్పగలను.

3 ఉత్త—కనుక, మనము పోయి రాచ నగరము కడుట నిలవఁ బడి రాజును చిరాయువును గాత, యని యుచున్నాము.

1 ఉత్త—అటు జూడు! సూర్యుడు గ్రుంకె; ఆకసమున చీకటి పుట్టుచున్నది. కాని విభూతిగావించిన యంత్ర నిర్మాణ మితను మె టయు చున్నది. సురాపానముచే నెట్టి వడిన చందమున దోచుచున్నది.

2 ఉత్త—అస్తమింప నున్న వెలుతురు యొక్క తుదికిరణము, ఆ త్రికూలముపై నుద్వహింపఁ బడినది. అదియొక రీతి-వాని వర్ణింపఁ జాలకున్నాను.

[ఉత్తరకూట వాసులు పోవుదురు]

మంత్రి—ఇప్పుడు తెలిసినది; తన విడిది లోనే రాజు యువ రాజును ఖిముచు చేసి యుండుటకుఁ గారణము.

యద్ధ—ఏమి యా కారణము?

మంత్రి—తన దేశపు బ్రజల హస్తముల నుండి దప్పించుటకు. కాని, సర్వమును సరలి దప్పినట్లు కనబడుచున్నది. క్షణ క్షణము యావేశ మతిశయించుచున్నది.

[సంజయుడు ప్రవేశము]

సంజ—నా యాశ్రయము రాజువత్తఁ జూడ వెలుచుచున్నాను; పిల్లలను నాతని సమకల్పము దానివలన నెక్కుడు దృఢ పడు నేము.

మంత్రి—రాజు నందనా, నీ పూర్వక యాదాటకు యత్నింపు

+++++

ము. ఇప్పుడున్న చిహ్నలే చాలు. క్రొత్త వానిని తెచ్చి పెట్టకుము.

సంజ—ప్రజలలో మాటాడ బోతినీ. వారు యువరాజును బ్రాహ్మణు కంటె నెక్కువ ప్రేమించురని నే నెఱుంగుదును. అతఁడు ఖయ్యమునంట వారు సహింపజాలరు. కాని, అతఁడు వందివ్వారము ను దొలచె నను వార్త విని కోపానల దండవ్యూహములయి నట్లు నే గుర్తించితి.

మంత్రి—ఇట్టి యొకఁ ఖయ్యదు మంచుటయే యాతనికి క్షేమము దాయక మని యొంచవలెను.

సంజ—బాల్యము నుండి నే నాతని నెల్లప్పుడు ననుసరించి యుంటి. ఖయ్యదులోనికి గూడ ననుసరించెద.

మంత్రి—దానబ్రయోజన మేమి?

సంజ—ఒక్కొక్కడుఁడుతనంతట దానధర్మమునవుండే. అన్య నొకని దృఢముగాఁ జేసవలె యాతఁడు సంపూర్ణతగమును. యువ రాజును జేయటలో రాజు సాంగత్యమున సంపూర్ణ గంటిని.

మంత్రి—ఇట్టి పొందు యవార్థ సాంగత్య మయిన పట్టున, నే వల బాహ్య సమానేక మనవసరము. అంబరము నందలి యంబుద నును, అంబుధిముందలి యంబువును యవార్థముచే నొకటియ; అ తెలియరమున నున్న నేమి? యువరాజు లేని తావుల నీమూలము న నాతఁడు విదితము కావలసియున్నాఁడు.

సంజ—ఇవి నీ సొంత పలుకుల వలె దోచవు యువరాజు మాటల వలె విని నగుచున్నవి.

~~~~~

మంత్రి—ఇద్దరి గారి యం దెద్దరిల వాని మాటలే! వాని విని వాడు చున్నాను గాని, యయ్యవి వాని పలుకులవి మఱచుచు న్నాము.

సంజ—తాగుగ జ్ఞాపిం చెప్పిలివి! దూరమున నుడి వాని నేలించెదను, ఇప్పుడు రాజు కడ శేగిద.

మంత్రి—ఎందునను?

సంజ—శివతార ప్రభుత్వమును వా కొ సగుచుని రాజు నడిగెద

సంజ—కాతము విచరించి యున్నది కద.

సంజ—ననుకనె యిది యుత్తమ రిరుణము,

[ఇద్దరును నిష్క్రమింతురు.]

(రాజు వివేచింపఁబడియుండు విశ్వేశ్వరుని ప్రవేశము)

విశ్వ—నిహింకడ? యుద్ధనా!

యుద్ధ—స్వామి!

విశ్వ—చీకటి కడుటకయి వేచియుంటి. నా బాబు వేరెచా?

యుద్ధ—చిత్తము.

విశ్వ—నా ఫలహా ననుభవించితివా?

యుద్ధ—స్వల్పకాలములో నీ వెఱుంగ గలవు. కాని,—

విశ్వ—నీకుఁ బునఁ నమోహము మోసము. దిశవి వివేచింపటకు రాజు సిద్ధపడి యుండులేదు. కాని, యేదేని యొగవశమున, రాజున కెఱుంగు. బలమున తెవరమున విముక్తుల నుండుచున్న రాజు ప్రాణము చాల నలుపు కుంటుంటి బిడుము.

~~~~~

యద్ద—కాని, అట్లు చేసిన వాని, రాజెప్పటికిని త్నమింకడు.

విశ్వ—నా పైనికలు నిన్నును నీ రక్షకులను బట్టుదును.

అ బాధ్యత నాది.

[బయటనుండి కేకలు; అగ్ని! అగ్ని!]

యద్ద—అల్లదిగో! రక్షకులుండు గది యొద్ద నున్న వంట
లుజేయు గుడారమున కగ్ని నంటించితి. ధనంజయుని యవరాజును
కారాగార విముక్తులఁ జేయుట కిదియ యవను.

[అతఁడు పోవుచు; కొంతసేపటికి అభిజిత్తు ప్రవేశము.]

అభి—(విశ్వజిత్తుతో) ఇక్కడ నుంటి వేలే?

విశ్వ—నిన్ను బట్టుకొన వచ్చియుంటి. నీవు మోహన గిరికి
రావలసియున్నది.

అభి—నేఁడు నన్నేదియు జెఱచుంచ లేదు, -అగ్రహ ముగా
నియు; అనుగ్రహము కానియు. గుడారమునకు నిప్పు నంటించి పో
గలు మీ రని గదా మీ యూహ? అట్లు కాదు! ఈ అగ్ని నా
పై వేచియున్నది. చెఱయం దుండుటకు గడువు నాకు లేక పో
యెను.

విశ్వ—ఏమి, నాయనా! నీవు చేయ వలసిన పని యేమి?

అభి—నా పుట్టువు తోడఁబ్రాప్తి చేస ఋణమును నే దీర్చవ
లెను. ముక్తధారా ప్రవాహము నన్ను పుట్టుక తోడన దాది పరి
శ్రేయించినది; దానికి నే నేర్పచ్చ నొసంగ వలెను.

విశ్వ—ఈ దినమున గాదు. అట్లు చేయుటకు కావలసినం
త కాల మున్నది.

అభి—నాకు తెలిసినది. అట్టి కాలము తిరిగి ఎన్నడు వచ్చు

నో యోవ నామగదరు.

విశ్వ—మేమును నిన్న జేరెదము.

అభి—కాదు; ఆ కృత్యము నే జేయవలసినది; మీ కందు సంబంధము లేదు.

విశ్వ—నిన్ను ద్రేమించు శివతార వాను లీ పనియందు నీకుఁ దోర్పద సుద్యుత్తులయి యున్నారు.—అట్టివారిని నీ వెఱతఱుఁ బిలువవా?

అభి—నాకు వచ్చిన సందేశము వారికిని వచ్చిన యొడఁ జా కము కనిపెట్టుకొని కూరుచుండరు. నా సందేశము వారిని తప్పు ద్రోవను బడఁజేయును.

విశ్వ—చీకటి బడుచున్నది, నాయనా!

అభి—సందేశము వచ్చిన దిశనుండి వెలుతురు వచ్చుచున్నది.

విశ్వ—నీ పథమునుండి నిన్ను ద్రివ్య శక్తి నాకు లేదు. నీ వంశ కారము న నినున్నుఁడ వగుచున్నను, దేవుఁడు నిన్ను పరిగ నడి పించు నని నమ్ముచున్నాను. నిన్ను భగవంతుని జేకులలో విడచెదఱు. ఆకాభరితమగు నొక్క నుడువును నా జెవిఁబడవేయుము. తిరిగి మాన ము కలసి కొందు మనుమోహి చెప్పుము.

అభి—ఒక్కటి జ్ఞాపక ముంచు కొనుము; మనమెప్పుటి కిని నేను బడఁబాలము.

[నారెదురు దిశల బోవుదురు.]

ము క్త ధార

—:0:—

[వటుడు, ధనంజయుడు, ప్రవేశము.]

వటు—తండ్రి, దిన మంత్ర మయినది; చీకటి గ్రస్తు చున్నది

ధనం—తనయా, మన వెలుపలి వెల్తురు నాధారము చేసికొని యుండుటకు మనమల వడితిమి; అందుచే చీకటి బడినపుడు మనము కాన లే కున్నాము.

వటు—భైరవ స్వామి యీ దినమున నృత్యము చేయఁ బ్రారంభించునని తలఁచి యుంటిని. కాని శిష్యులు విధూరి తన యం త్రముచే నాయన కాలు సేతుల గట్టి వేసె నా యేమి?

ధనం—భైరవుడు నృత్యముజేయ ప్రారంభించునది మన కగోచరము. అది యంత మొందువపుడే ప్రకటిత మగును.

వటు—మాకు దైర్యము, బెప్పుము. గురూత్తమా, మాకు భయ మగు చున్నది! మేల్కొనుము, భైరవా! మేల్కొనుము! వెలుతురు పోయినది! దారి కాన్పించుట లేదు! ప్రతి వచనము విజబడ వున్నది! పాణ వినాశక! ఇంకను భీకర తరమయిన దానిచే మాభయము న శంపఁ జేయుము!

భైరవా, మెల్కొంచుము! మేల్కొంచుము! [తెల్పుము

[ఉత్తరహటపు జపలు ప్రవేశము.]

1 ఉత్త—అబద్ధము! అతడు చెబినాలలో లేడు! వారక్కడ నో యాతని దాచి యుంచిరి.

+++++

2 ఉత్త—వాట్లు గాచ గల్గుదురో చూతము.

ధనంజ—లేను, లే! వాణ్ణుఁటిని నాచియుండలేను. గోదలు విరిసి పడును; ద్వారము ముక్కలయి పోవును. చీకట కొలుము లోనికి వెలుతురు చొచ్చును; స్వప్నమును స్పష్టపడును.

1 ఉత్త—ఎవరిది? నన్నింట భయపెట్టినాఁడు?

3 ఉత్త—ఇది యంతయు బాగుగ నున్నది! మన మెవరినో యొకరిని హింసింప వలెను. ఈ బైరాని బాగుగ బరికి వచ్చును. ఆ తని బంధించుము!

ధనంజ—ఎప్పుడును తనకుఁ దానె వకుఁడై యున్న వానిని బట్టట పలనఁ బ్రయోజన మేమి?

1 ఉత్త—నీ నైరాగ్యమును వెనుకఁ జెట్టును. మేము నీ యనుచులము గాము.

ధనం—మీ రదృష్ట వంతులు! గురువు ననుసరించి గురువును గోల్పోయిన నిర్భాగ్యులను గొందఱు నే వెఱుంగుచును.

1 ఉత్త—ఎవరు వారి గురువు?

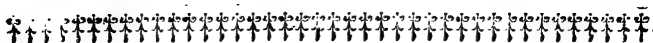
ధనం—ఎవని వలన వారు దబ్బిలఁగొను చున్నారో, యతఁడే నిజమయిన గురువు.

[అప్పుడు పాడుదుఁ బ్రవేశింతురు.]

తిమిర హృద్వి ధారణ

జ్వల దగ్ని నిద్రారుణ

మయశ్మ కాన పంచక

శంకర శంకర .

ప్రజ్ఞానోపవాసీ

రుద్ర శ్మల పాతీ

మృగ్య సింఘ సతం

శంకర శంకర.

౩ ఉత్త—అటు జూడుము! దానికేసి చూడుము! చీకటి పడు
కొండని యంత్రము వల్లగఁ గనుపడు చున్నది.

1 ఉత్త—పగటి వేళ నిన్న దీప్తిని మించ సమ కట్టినది; ఇప్పుడు
మళ్ళు మనమున చీకటిని జయింపఁ జూచు చున్నది.

అది యొక గూతము వలె నున్నది!

౪ ఉత్త—విభూతి దాని నా మా దిగ నేల గట్టెనో బోధ ప
డ కున్నది. దీని నెక్కడ నున్నను మనము నీని జూడమండ లేము.
ఆకాశమున భేదింపఁ అర్థ నాద మ వలెనున్నదది.

[నాలవ పువోసి ప్రవేశము]

౫ ఉత్త—చెల న్నాలుగు గాది యున్న నిక్షలతో గూడ యివ
రాజున రాజు వీర తండ్రి జలవంతమున తినుకపోయెను.

1 ఉత్త—వాని యర్థ ప్రాయముమేము?

౩ ఉత్త—ఉత్తా మాటనుల వోచితము వాని నాడుల బ్రవ
హించుట నూచించుట. రాజు తిగని కీటని మువరాజును శిక్షింపఁ దే
మోయును భయముచే నాండుట్లు చేసియుండును

1 ఉత్త—ఎంతి ఘోరము! ఒక్క పర యోజింపుడు! మన యు
వరాజును శిక్షింపఁ దే మును మనమగల హక్కు నతఁడు స్వీకరించుటయ!

~~~~~

2 ఉత్త—మిత్రమా! దీనికి దగిన పని యే మనిషి—నీకు దెలిసినదా?

1 ఉత్త—అది, అవును! అతని రాష్ట్రములో నున్న నువ్వగు భని—

3 ఉత్త—అతని కొట్టనులో కనీసము, యేబది వేల పశువులున్నవని నమ్మకమయిన తావు నుండి వింటిని. ప్రతి పశువును నొక్కటొక్కటిగ నెంచి వాని స్వాధీన పఱచు కొనెదము. ఎంత దుర్భరము!

4 ఉత్త—అదియుంగాక, నతనికి కాశ్మీర వనము నుండి వచ్చు సంవత్సర దాదాయము అగమ పక్షము—

2 ఉత్త—అవు నవును! వాని రాష్ట్రముచేదాని గ్రక్కించవలెను. ఎంతటి తిస్కారము!

1 ఉత్త—రండు! రాజున కీవిషయ ముం గూర్చి తెలియజేయుదుము.

[అ దరుడు నిష్క్రమింతురు]

[2క పాంథు డఱచుచుఁ బ్రవేశించును]

మొదటి పాంథుడు—బుడాసా! శంభూ! బుడా—అన్!
శంభూ—అన్! అబ్బ! ప్రాణాలు విసిగి సోవు చున్నది! అడ్డ శ్రోవకు వచ్చి నన్ను గలసి కొడుమవి చెప్పుచు వారు నన్ను ముందుగ బంపిరి. కాని వారి బాడయే లేదు—(పైకి జూచుచు) అమ్మయ్యా! ఆ పైని నల్లని యినుప పికాచము! నన్ను జూచి తెక్కిరింపుచున్నది! నీన్న భయ కఠిమనిగఁ జేయు చున్నదే!

*****

[మఱియొక పాంథుడు ప్రవేశము]

ఎవరచట? పంకవేల? బుడాన్!

తండవ పాంథుడు—నన్ను నిముకుడెందురు? ప్రమిదలనన్నువాడ. నేడు రాజధానియందు రేయంతయు సుత్రవము గాన ప్రమిదలు కావలసి యుండును. నీ వెవరవు?

మొదటి పాం—నా పేరు హుబ్బా. గ్రామముల వెంటికి నంబూరము చేయు వేష గాండ్ర మేళము లోని వాడను. నీ త్రోవలో మా మేళమును జూచితివా? అందు, అను మానాయకుడగపడెనా?

నిముకుడు—ప్రజలు తండోప తండములుగ వచ్చు చున్నారు, వారి గుర్తింప నా కెట్లు సాధ్యము?

హుబ్బా—మా ఆండు సాధారణుడు కాదు. కేవలము నంబూర్ల మానవుడు. గుంపులో నతని నాన వాలు బట్టుటకు సులభము లవసరము లేదు. అతడు తునియ యనుకొంటివా? కాదు, కాదు—ఏమోయి! నీ వద్ద గంపలో నెంత ప్రమిదల సరకున్నది? నా కొక్క టియవా? ఇంటనున్న వారి కంటె పీఠియన్న వారికి దీపపు టవసర మెక్కువ.

నిముకుడు—ఎంత విలువ నిచ్చెదవు?

హుబ్బా—ఇయ్య గలిగి యున్న యెడల, నిన్ను బిగ్గరగ నా జూపించి యుండును గాని, నా కొమల గాత్రమును నీ వై వ్యర్థ ము క్రువా!

నిముకుడు—హాస్య గాని వలె నున్నావే!

[పోవును.]

~~~~~

హుబ్బా—ప్రమిదను బుచ్చుకొన లేక నోతిని గాని పోస్య
గాడ నవి ఘనత గాంచెతి. ఇదియు ల గొంత మేలే! చీకటిలో నయి
న గురింప జేయు చతురత హాస గాండ్రకు గలదు. ఈ చిహ్నముల
గోల వలన నెంత బాధ! అంబగ శరీరాంగమున చూపులుండి నావి
కి వినబడు శక్తిగూడ గలుగుట తోచు చున్నది!

—నా పోస్యమును బ్రకటించు కంట నా ప్రమిదల నమ్మ
వానిపై నా బలమును వినియోగించిన నెంత బాగుండును!

[దండు గూర్పు వాఁడొకడు ప్రవేశము.]

దండుగూర్పువాడు.—లెండు! లే లెండు.

హుబ్బా—అయ్యో కన్యమా! నీవు వచ్చి నన్నిట్లు తెదరించె
ద వేల నయ్యా?

దండు—బయలు దేరుటకు సిగ్గుపడును!

హుబ్బా—మిత్రమా, నదిగా నా యుశేషము నదియే. నాం
దుకు బోవ యత్నించు వపుడొక చోట దగులు కొనుటకు గూర్చిన
పాతమును నెమరునకు దెచ్చి కొను చున్నాను.

దండు—నీ దండులోని వాని సిగ్గునుగ నున్నాను. నీ బొ
క్కడవే లెక్కవ.

హుబ్బా—నీ మంటివి? స్వప్నముగా నర్థముగాని మాటల నవ
గాహన జేసి కొనుటలో మపద్రపు తెలివి కూర్మ్యలము మేము. దీన్
మోహనభి వారము. 'నా' దుడ్డు అనుటలో నీ యభిప్రాయమేమి?

దండు— మాటల వలన గాక, ఇతర మార్గముల మా యభి
ప్రాయమును స్పష్ట పరిచుటలో నెప్పుడో మాకుష్టము నొందితిమిమే

ము. బాబు వా వారియి. (ఒక్క త్రోపు త్రోయును) ఇప్పుడు నే
లిసిందా?

హుబ్బా—అ! ఔం! దీని యార్థము మాత్మమలా నేమని,
నే బోయి తీర వలెను, ఇచ్చేనుయినను, కాక పోయినను, కాని, ఎ
క్కడకో? దయచేసి మీ జనాబు నీ పర్యాయము కొంచె మెక్కు
వ నెమ్మదిగా నిండు. మీ మొదటి మాటల త్రోపు నా మనస్సును
చాల వలకు నిర్మలము గావించినది.

దండు—నీవు శివతారకుఁ బోవలసి యున్నది.

హుబ్బా—శివతారకే! ఈ చీకటి రేయినా! అక్కడియా
ట యేకధను?

దండు—ఏ కథనా? నంది ద్వార దుర్గమును తిరిగి కట్టుట.

హుబ్బా—నా సాయము చే దుర్గమును దిరుగ కట్ట నెంతి
తా? అయ్యో మిత్రమా, ఈ యంధకారమున నాపై నీ దృష్టి సరిగ
గాన కుంటు చెత్తి నీ నీ విట్టి య సంభవము నుచ్చ రించితివి! నేను—

దండు—నీ వెరియున నా కేమి? నీు రెండు చేతులున్నవి

హుబ్బా—అందుకు నేనేమియు చేయ లేక పోతిని, కాని
చీటి నుట్టు.

దండు—నీ చేతు లుపయోగపడునని నిర్ధారణ నీ నోటి వెంట
డి రాదు, సమయము వచ్చినపుడు నీ మె కనుగొందుము. ఇకరమ్మ
లెమ్ము.

[దండు కూర్చున్నాఁడీక నొకఁడు ప్రవేశము]

2 దండు—ఇచ్చట నొకొకఁడు—ఁడు, కంకరా

కంకరుడు — ఎవడువాడు

పాంథుడు:— నే నెవరును కానయ్యా! నాపేరు లక్ష్మణుడు,
భైరవాల ముఱులో జయ ఘంట మ్రోగించువాడను

కంకరుడు— అటయిన నీచేతులు గట్టివేళివతారకు రమ్మ!

లక్ష్మ— అయితే ఘంట మాట?

కంక— భైరవుడు తనఘంటను తానె మ్రోగించుకొనును.

లక్ష్మ— మ్రొక్కెదను! నన్న దయను జూడుడు! నా భా
ర్యకు జబ్బగా నున్నది.

కంక— నీవు లేకున్న నేమి? ఆమె జబ్బు కుదురును; లేకున్న
నామె మృతి నొందును. నీ వింట నున్నను నదియే జరుగును.

పాంథు— ఓయి వెట్టివాడా, లక్ష్మణా! గడచిడ చేయకు
ము. ఫనిలో ప్రమాదము లేక పోలేదు, నే నెఱుఁగుదును. కాని నీవు
దాని కడ్డుజెప్పుటలో కూడ ప్రమాదమున్నది; అప్పుడే నేనుదాని కొం
త రుచి చూపితిని.

కంకరి— అరిగో విమము! నరసింగుని మాటవలె నున్నది.

[గుంపులో నరసింగుడు ప్రవేశమా.]

కంకరి— కుభమేనా వర్తమా ము; నరసింగా?

నరసింగు— మనపనికై వీరిని పోగుజేసితిని. మరొకొంత మంది
నప్పుడే పంపివేసితి.

గుంపులో నొకఁడు— నేను వెళ్ళను.

కంకరి— ఎల? నీ యసందర్భమేమి?

కంకర—ఏమియులేదు. కాని నే వెళ్ళుటలేదు.

కంకర—ఏమిచేరేమి, సరసింగా?

సరసింగు—ఈతని పేరు వనవారి. తామర గింజల నుండి జ
హమునకై పూసలఁ జేయును.

కంకర—వాని సంగతి నేను కనుగొన నిమ్ము (వనవారిలో)
నీ కేల వెళ్ళుట కిష్టము లేదు!

వనవారి—శివతారవాసులతో నాకు కలహము లేదు. వా
డు మనకు విరోధులు కాదు.

కంకర—కాని, మనమే వారి విరోధుల మునుకొనుము! దా
నిని మాత్రము మనకు బాధ్యతలేదా?

వనవారి—ద్రోహముఁ జేయుటలోఁ బట్టించుట నా కిష్ట
మౌదు.

కంకర—వ్యాయనిరూపము స్వాతంత్ర్యము నీ కున్న గవాలెప్పు త
ప్పు కాగలదు. ఉత్తరకూటస్తుల్లెగురు, నొక గొప్పసంఘము. అందు
నీ నొక భాగము. సంఘములో నొకఁడ వరుటచే నీ వేమి చేసినను,
దానికి నీవు బాధ్యుఁడవు కావు.

వనవారి—అంత కంటే గొప్ప సంఘ మొకటి యున్నది. అం
దు ఉత్తర కూటము శివతారము గూడ భాగములే.

కంకర—ఓయి, సరసింగా! మీరు వాదించు చున్నాఁడే! వా
దించు వాని కంటే దేశమున కరిష్ట కారి లేడు!

సరసింగ—కతిమైన పరి చేయుచుట యే దాని? ముందు!
అందు చేతనే వానిని మారో గొనిపోవు చుండుట.

+++++

వనవారి—నా వలన మీకు శ్రమయే కాని, మీపనికే నే వె మీయు నుపయోగించను.

కంకర—నీ వుత్తర కూటమునకే శ్రమ నిచ్చుచున్నావు. అందుచే నిష్ఠు వదల్చు కొనఁ జూచుచున్నాను.

హుబ్బా—ఓయి బన్వారీ, ప్రియ మిత్రమా! నీవు వివేచన ముగ లట్టి వారి తేగలోని వాడవు వలె నున్నావు; బలవంతు అగు వారి తేగ యొకటి గలదని నీవు గమనింప వున్నావు. ఈ రెండు తేగలకును పోనఁగ కుండును! వారి పద్ధతిని నీవు వేర్చి కొనవలెను, తే క్త నీ పద్ధతిని విడచి యూరకుడఁ జవెను.

వనవారి—నీ పద్ధతి యేమి?

హుబ్బా—నాకు పొట పొడుట వామక. కాని అని యి ప్పడు నిరస యోగమని యూరక యున్నాను.

కంకర—(వనవారితో) ఈ సందర్భమున నీ వేమి చేయుదువో తెలుపుము.

వనవారి—ఇక నొక అడుగయినను ముందు వేయను.

కంకర—హో, అలాగునా! అయిన మే మే నిన్న కదలునట్లు చేయుదుము. ఎవరిక్కడ! మీ నీ త్రాటితోఁబట్టి వేయుము.

హుబ్బా—(అడ్డువచ్చి) ఆయ్యా, ఆయ్యా! దయచేసి నా దొక కూట వినుము, నా పైఁగియును! ఈ తని మోసికొని తోవుటకు వృథ పఱచ వలసిన శక్తిని బాగుగ విని యొప్పుటకు రిలు గలదు.

~~~~~

కంకర—ఉత్తర కూటమున సేవింప నిష్పవదని వారి యెడ
మేము గాఢప పలనీప కఠిన ధర్మము గలదు; దాని ననన్ద చేయు
జాలము. తెలిసితదా?

హుబ్బా—అ, అలాగునా! చాలు బాగుగ తెలిసె!
(నరసింగు, కంకరుడు, తప్ప మిగిలిన వారెల్లరు నిష్క్రమింతురు)
నరసింగు—ఇదిగో! విఘాతి వచ్చుచున్నాడు. ఆతడు చిర
యువు నాందుగాక!

[విఘాతి ప్రవేశము]

కంకరుడు—మేము చాల బలవంతులమని జేసితిమి, మాగుంపులం
దరి పని వాండ్రు సంధ్య వచ్చినది. నీ విచ్చు శుల నుంటివి? నీ కై
యుత్సవము వద్ద నందఱు నెదురు చూచు చున్నారు.

విఘాతి—ఈ యుత్సవము నా కేమియు నిష్పము లేదు.

నరసింగు—ఏల?

విఘాతి—నన్ను ఆశ్చరించుటలో నా కగు గౌరవమును
తగ్గించుట కయి, కావలసిగ నెడో నంది ద్వారపు సమాచారము తె
లువఁ బడినది. నాపై కక్షగలదు, కొండఱు.

కంకరుడు—కక్ష యెవరి?

విఘాతి—చాని జేరుచు ఉచ్చరింప నా కిష్టము లేదు. నా
ని జేరు మీ రందఱెఱిగినదే. నాకంటె నెక్కుడు గౌరవమును
బొంద వలెనని మిక్కిలి తల్ల డిల్లు చున్న నాడతఁడు. ఇంకను నీ కొ
క విషయము జెప్పలేదు. నన్ను మోసము చేయుటకు అశ్య పక్షము
య్యి యొక వార్తా వహించు నా కద్దకు వచ్చెను; కష్టము బడగో

~~~~~

బుట్టపోసే సేపులయి మున్నారని గూడ నూచించెను.

నరసింగు—ఏమి పొగరు!

కంఠరు—దాని నెట్లు సహంప గలిగితివి, విభూతి?

విభూతి—ఈ చోట్ల యెఱుఱిల పాటింప నెల?

కంఠరు—వాని పాటింపక నిర్భయముగా నుంట మంచిదా? నీ వొకప్పుడు చెప్పినది నాకు భావక మున్నది. కట్ట యొకటి రెండు చోట్ల బలహీనముగా నున్నదనియు, ఆచోట్ల నులభింక—

విభూతి—ఈ చోట్ల విషయ మయి తెలిసిన వారి కిక్కడ విషయము తెలియక పోదు; ఆ చోట్ల చెయి వైచిత్త ప్రవాహము లోబడి వారును గొట్టుక పోదురు.

నరసింగు—ఆ సలమతి యందు రక్షక భటుల నుంచుట యుచితము గాదా?

విభూతి—మృత్యు నేనతయే వానిగాను చున్నది, నే కట్ట కట్ట కేమాత్రిమును భయములేదు. నందీద్వారమును ఇత జొక్కనారి బంధించితిని, నా జీవితేప్పిత మీడెరు; సంకోచముగ ప్రాణముల విడువ గలుగుదు.

కంఠరు—దానింజేరదుట నీ కేహిటివని?

విభూతి—పనిమట్లు సిద్ధపఱచి యుంచితి. ద్వారము మాత్రము రను నన్నముగా నున్నది; కొలది మంది మనుష్యులయినను దాని నిం గాపాడు కొనక గలరు.

కంఠరు—అటు లయిన, మృత్యువు వాతబడు వారు కావతెన

న్న మాట.

[తెర వెనుక నుండి భ్వని]

అయ్యో, అయ్యో, అయ్యో.

(ధనంజయుడు ప్రవేశము)

కంకరు — సాహస కృత్యమునకు పోనైయున్న యిట్టి తరుణ మన మన కిది యొక దుక్కసనము.

విభూతి — బైరాగీ, నీవంటి సన్యాసునిది వలకెన్నయును భైరవు మేల్కొలుపు లేక పోయిరి. కాని నీవు భక్తి హీనులవై నా మంటి చుట్టాలు భైరవుని గట్టిగ లేపబో మన్నాడు.

ధనం — ఆమనసు లేపుట మీకుఁ గాదని నే నెప్పు డనుకొన లేదు.

విభూతి — మేము మేల్కొలుపు వద్దతి జయ ఘంటల మ్రో గించుటయు దీపముల వెలిగించుటయు కావు.

ధనం — కాదు! మీ రాయనకు సంకలలతో బంధించినపు డు వానిని శ్రంపి చేయుటకు మేల్కొనును.

విభూ — మేము వేయు సంకలలఁ ద్రెంప నులభము గాదు. పాపములు లేక్క లేకుండు నున్నవి; అట్లే సంకలల ముఱ్ఱుని లే క్క లేనన్ని గలవు.

ధనం — ఆ టుకము వాడు నశత్రు మయినపుడు, ఆతఁడులే వ సమయము వచ్చును.

[బ్రవ ధిక్తులు పాదుచు ప్రవేశింతురు.]

[పాట]

జయ భగవ జయ శంకర.

జయ జయ జయ ప్రళయ కర

శంకర శంకర,

జయ సతయ భదన

జయ బంధన చ్ఛేదన

జయ సంకట సంహార

శంకర శంకర.

మృత్రి—దేవా! మన విడిచి నిర్మానుష్య మైనా; అందు చా
అ భాగము దగ్ధ మైనది. అచ్చట మంశిక కొలఁచి ముని భయము

రణ—నా మాట వేరు; అభిక్తి పక్కక? మాకు తెలికి
తీరవలెను.

శంకర—దేవా! యువరాజు విషయములో నేను మీ కిట్లు
మీ బాధలముని ఒప్పుకొను చున్నాను.

రణ—దండ స్వామి క్షింతులై మీ సమ్యక్ నే నేని
రక్షింపజేల?

శంకర—అరసి నెచ్చటను కాన లేనపుడు ప్రజలు నా నీ
వంతుల నకు మానింతురు.

రణ—అనుచునమా? ఎవరిపై?

శంకర—క్షమింపుఁడు; దేవా! యుష్మత్పాలకుల మన నీ
వి తను రక్షించవలెను. యువ రాజుని కీక్రమముగా కనుగొని హే

తువుచే నారు మిక్కిలి యాతుకత జేంది, ఆతడు కనబడిన యెడల మీ తీర్పుకై వేచి యుండ నట్లుండెరి.

విభూతి—మా యంకట మేమె నంది దుర్గమును గట్ట పూను కొంటిమి.

రణ—అ పనిని నా కయి యేల విడువ లేదు?

విభూతి—యువ రాజు గావించిన యాదారుణ కృత్యమునకు మీరు రహస్యముగ నుత్తరువు పాలించితి రని మే మనుమానింప మా కధికారము గలదు.

మంత్రి—అయ్యో! ఒక దిన స్వోత్కృష్ట చేతను ఇత నొక దిన కోపా ద్రోహము చేతను ప్రజల మనంబు కలతఁజెందినది. నీయూ తురత వలన వారి యా తురతను వృద్ధి జేసి నాని యుద్రేకమును మఱి తీర పెంపు జేయకుము.

రా—నివనక్కడ? ధనంజయుఁడా?

ధనం—తమరు నన్ను వాఱచి పోనందులకు సంత సింతు చు న్నాను.

రణ—అభిజిత్తు నివట నున్నాఁడో నీవు నిశ్చయముగ నెఱుఁగెద ని.

ధనం—నాకు య గార్థముగఁ దెలిసిన దాని నేను రహస్యము గ నుంఁగఁగ.

రణ—అయి: నీ వివట నేమి చేయుచున్నావు?

ధనం—యువరాజు దిర్ఘమునకై వేచి యున్నాను.

[బయట నుండి అలబగొంతుక వినఁబడును.]

కుమనా! నుమనా! నాకూనా! చీకటి పడినది! కాల్పుగ

నిన్ను!

రణ—ఎకరా పిలుచు చున్నవాగు?

వంశి—అని యాపిచ్చి మానిని యంబ.

(అంబ ప్రవేశము.)

అంబ—వాడెంకి నుతిరిగి రాలేదు

రణ—నీ వాతని నేల వెదకెత్తువు? కాలము వచ్చి యుండె;
క్షైత్రపుడు పిలుచుకొని పోయెను.

అంబ—భైరవుడు పిలుచుకొని పోవుట యేవా? ఎన్నటికిని
తిరుగ బడెరా—హస్తముగా నయిన? ని శిథ మందయిన? నా
నుమనా! [అంబ నిష్క్రమించును.]

[వార్తా వహుడు ప్రవేశము]

వార్తా—శివతారనుండి జన సమూహ మొకటి చాడి వచ్చు
తున్నది.

విభూతి—అ దెట్లు సంభ విందె? అకస్మికముగా వారిపై
బడి వారిని నిరాయుధులుగఁ జేయ నుపాయము పన్నితిమి. మనలో
ఎవడైన నొక దోహి యుండనోపు! కంకరా! నీ గుంపులోని వారు
తప్ప యరు లేవ్వరు నెఱుంగరే; ఎట్లు?

కంకరు—విభూతీ! మమ్ములగుండ నీ వనుమానించెదవా!

విభూతి—అను మానముకు మేర లేదు.

కంకరు—అయిన, మేముగూడ నీపై ననుమాన పడెదము.

విభూతి—అందుకు మీ కధికారమున్నది! కాని సమయము
వచ్చినపు డన్నియు పాపకరింపబడును.

+++++

రణ (వార్తా వహునితో) వారెందులకు వచ్చు చున్నా
రో నీ వెలుగుదువా?

వార్తా—యీవరాజు ఖియమలో నున్నాడని విని, వారా
యనను వెదకి విముక్తుని గావింప వచ్చుచున్నాను.

విభూతి—వాని పలెనే మేమును ఆతని వెదకు చున్నాము.
ఎవ రాతని కనుగొన గలరో చూడము!

ధనం—ఉభయులును ఆతని కనుగొనఁ గలరు. ఆతనికి ప్రి
యై రెక్కరును లేరు.

వార్తా—శివ తొర ప్రజా వాయువుఁడు గణేశుఁ డడిగో వ
చ్చు చున్నాఁడు.

[గణేశుఁడు ప్రవేశము]

గణే—(ధనంజయునితో) తండ్రీ! ఆతని మేము కనుగొందు
మా?

ధనం—ఆఁ.

గణే—మాకు వాగ్దానమును గావింపుము!

ధనం—తప్పక మీ రాతని కనుగొనుదురు.

రణ—మీ రెవరి కొఱప వెదకు చున్నాడు?

గణే—రాజా! నీ వాయునను విడచి వేయవలెను.

రణ—ఎవరిని?

గణే—మా యీవ రాజుకు! ఆయన మీ కక్కరలేను. మా
కు కావలెను! మాకు ప్రాణాధారములైన వాని నన్నిటి—ఆయన
ను గూడ—నీవు బంధించెదవా?

ధనం—తెలివి నీనుడా! ఆయనను బంధించుటకు పాతకర్మ
మీవరికి గలదు?

గజే—మీ మాటలను రాజుగ చేసి కొందును.

ధనం—సరే, తప్పక చేసి కొనుడు. రాజు తీరుతున్నావా
తాడు వచ్చు చున్నాడు.

[దైవ భక్తులు పాడుచు ప్రవేశము.]

[ధాటు]

తిమిర. హృద్వి చారిణ

జ్వల దగ్ని నిదారణ

మరు శ్మశాన శంచర

శంకర శంకర

మృత సూర వాణి

మద్ర కూల పాణి

మృత్యు సింధు సంతర

శంకర శంకర

[అంతిమ నుండి అంత శంకమ వివరించును.]

అంతి—అమ్మ నీలుచు చున్నది, నుచువా! అమ్మ నీలుచు
చున్నది.

మరలి రమ్మ, నుచువా! మరలి రమ్మ!

(దవ్వక నిక శబ్దము వివరించును.)

విభూతి—విజ్ఞాన! అదియేమి? అధ్యని యేమి?

ధనం—తిమిర హృదయము నుండి యేలుతు చున్న శక్తి,

అది.

విభూతి—ఈ రకుండుడు! ఏ దిశనుండి భర్త వచ్చు చున్నాడో గమనించు.

[మారము నుండి శర్మనగా వివరించును.]

జయము! భూవునకు జయము!

విభూతి—(మీరు భూమి వైపు వంచి విడుచు) అది నీటి భర్తని.

ధనం—పుత్ర్యమందు మృతంగము పై ప్రథమ తాదనము.

విభూతి—స్వని అంత కంటకు మాన్చి చూచి!

కంకరు—నాకు తోచినది—

నరసింగు—అవును! నాకును తోచు చున్నది.

విభూతి—దైవిమా! ఇంకనను మానము లేదు. మూక్త భారా జలము విడుక్తి మ్మిది!—ఎవరట్లు చీసె?—కట్టకు ఎవరు తెగ గొట్టి? వాడు అప్పుక తీక్షితుడు! దీని తప్పించు కొన లేడు!

[ప్రవేశుగ జోవును.]

[జనని తంబికి కంకరుడు నరసింగుడు ప్రవేశుగ జోదురు.]

రణ—మర్రీ! ఎమియి!

ధనం—బంధ విమోచనకొను చేయు విందుపిలుపు—

[పోవును.]

ద్విపక్ష! అది మృతంగ నివాసమా భవించును

మృతంగపు మోతతో నెసరె మూగెడును!

మృగ్రి—మృగ్రి ఇది—

~~~~~

రణ—అవును, ఇది వాని పనియే!

మంత్రి—ఇంకేమనియినను గా నీపని; ఇది యాతనిదే—

రణ—అతనినెంతటి దైత్యకారి యొనఁడు?

ధనం—(పొదును)

ద్విపద|| శ్రీదు మ. జీరముల్ చెలఁగి మోగంగ

వాదు జీవిత ముదు నాట్య మాడెడును.

రణ—నే కిక్కించెదను; అతడు శిష్యుఁడయిన యెడలఁ కా
ని, ఈ జనులు కోపముచే నొడ లెఱుంగక, అయ్యో, నా అభిజి
త్తు! దేవతలచే కటాక్షింపఁ బడిన వాఁడు! దేవతలతని కిక్కించెదరు
గాక

ధనం—: వి జరిగిందో నే ప్రహేళిక వున్నాను, ప్రభూ!

ధనం—(పొదును)

ద్వి. కాచుచుండునులేయికడుశ్రద్ధనోడ

కాచు వానికి గూడ కావలియుండు;

విను విన్న మని మిట మెరయుతారలును
ఘనభీతి చేతను గడగడ పడకు.

రణ—అదిగో; అడుగుల చప్పుడు వివచ్చు చున్నది! అభి
జిత్తు? అభిజిత్తు!

మంత్రి—ఆ విచ్చుచున్న వాడత.దే కావచ్చు.

ధనం—(పొదును) ద్విపద|| పగలు గుండెలునావి వ్రక్క

వ్రక్కలుగ

తగనంకెలు వీడి ధరణిపై బడగ

*****

[సంజయుడు ప్రవేశము]

రణ—అదే సంజయుడు వచ్చు చున్నాడు! అభిజిత్తు యొక్క కృత?

సంజ—మొక్కధారా జలపాత మతని తీసుకపోయినది. మన శాత్రుడు లేడు.

రణ—ఏ మనెదవు, కుమారా?

సంజ—కట్ట శాత్రుడు తెగగొట్టెను.

రణ—అఁ నాకుఁ దెలిసె! అందు మాత్రమున శాత్రుడొక్క స్త్రీ చ్ఛేదగ నెను. సంజయా! అతఁడు పెంబడి నిన్ను తీసుకపోయెనా?

సంజ—లేదు! కాని, అతఁ డచ్చటకు పోవునని నే నిశ్చయముగ నెఱుఁగుదును. కాని అందుచే నే శాత్రునికి ముందుగపోయి చీకటిలో నేచి యుంటిని—అంతియే. నన్ను రాక్షసులకైదుక మంచి చేసెను.

రణ—తరువాత, తరువాత! విఫలముగాఁ జెప్పుము.

సంజ—యంత్ర నిర్మాణమున నొకచోట బలహీనముగ నున్నవని అతఁడెఱుఁగినో తెలిసి కొనెను; అచ్చటనే యంత్ర నిర్మాత ము శాత్రుడు కొట్టెను. అపికాచమును తిరిగి యాశ్రయి చేసెను. అప్పుడె శాత్రుని హత శరీరమును ముక్తధార, తల్లి యుంబోలె చేతుల పొదివి బట్టి తీసుక పోయెను.

రణ—మా యవరాజు కొంతకైదుక వచ్చితిమి. మారిత శాత్రుడు కనఁ బడఁదా?

*****

ధనంకమనెంటిరీ గదా, కాశ్వతముగ మీ రాతని పేడు!

[శస్త్రాలు పాడుచు ప్రవేశము.]

జయశైరవ జయశంకర

జయ జయ జయ ప్రళయంకర

శంకర శంకర.

జయ సంకయ భేదన

జయ బంధన చేదన

జయ సకట సంహత

శ కర శంకర,

లిమిరి హృద్వి దారణ

జ్వలదగ్ని నిదారుణ

మరు శ్మశాన సంహత

శంకర శంకర.

చక్ర ఘోష వాణీ

కుడ కూల పాణీ

మృత్యు సింధు సంతర

శంకర శంకర.

సమాప్తము.

పి నాకిని పెన్సె:—అనంతపురం.

పరిణామవాదము.

చింతా దీక్షితులు, బి. ఏ. ఎల్. టీ.

ప్రపంచ మిస్థితి కెట్లు వచ్చినదో, మానవజాతి ప్రస్తుతస్థితి కెట్లు పరిణామించినదో, కోతులకు మనుష్యులకు నెట్టి సంబంధము గలదో సిద్ధాంతము చేయబడినది. మదరాసు విశ్వ విద్యాలయము వారు రూ. ౫౦౦ పారితోషిక మొసంగి బహుకరించినారు.

వెల రూపాయి

చిరునామా:—సాహితీ సమితి, గుంటూరు.

ఉత్తమ గ్రంథమాల.

(శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి సంపాదితము.)

సంస్కృతము, ప్రాకృతము, పాలీ మున్నగు భాషలలో పూర్వము రచించిన యుత్తమ గ్రంథము లాంధ్రీకరించి యిందు జేర్చబడును. ప్రతి గ్రంథముకు ఉపోద్ఘాతము, టీక, వ్యాఖ్య, ఆనుక్రమణికలు, సూచికలు నుండును.

సాహితీ సమితి, తెనాలి, గుంటూరు.

14829